

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií Brno

**Výchova a s ní spjaté možné problémy
pubescenta na SŠ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
doc. PhDr. František Vízdal, CSc.

Vypracovala:
Eva Blažíčková

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Výchova a s ní spjaté možné problémy pubescenta na SŠ“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

V Brně dne 8. 4. 2009

.....

Eva Blažíčková

Poděkování

Děkuji panům doc. PhDr. Františku Vízdalovi, CSc. a Ing. Bc. Zdeňku Pavlíkovi za velmi významnou pomoc, ochotu a cenné rady, které mi poskytli při zpracování mé bakalářské práce.

.....
Eva Blažíčková

OBSAH

ÚVOD	2
1. RODINA A VÝCHOVA	4
1.1 RODINA.....	4
1.2 FUNKCE RODINY	5
1.3 VÝCHOVA V RODINĚ	7
1.4 KRITICKÉ FAKTORY V RODINNÉ VÝCHOVĚ.....	12
2. PUBESCENT	15
2.1 CHARAKTERISTIKA DOSPÍVÁNÍ	15
2.2 VRSTEVNICKÉ PROSTŘEDÍ.....	17
2.3 SOUČASNÍ PUBESCENTI	19
2.4 PROBLÉMY V CHOVÁNÍ	20
3. MOŽNÝ VLIV NA VÝCHOVNÉ PROBLÉMY	22
3.1 PATOLOGICKÉ JEVY OBECNĚ.....	22
3.2 NÁVYKOVÁ LÁTKA – ALKOHOL	23
3.3 NÁVYKOVÁ LÁTKA – DROGA	25
4. ŠKOLA A VÝCHOVA	28
4.1 ŠKOLA OBECNĚ	28
4.2 ZÁKLADNÍ VZDĚLÁNÍ.....	29
4.3 STŘEDNÍ VZDĚLÁNÍ.....	30
4.4 KRITICKÉ FAKTORY VE ŠKOLNÍ VÝCHOVĚ.....	33
5. ŠETŘENÍ VE VZTAHU K PROBLÉMŮM PUBESCENTŮ	35
5.1 STANOVENÍ CÍLE ŠETŘENÍ A HYPOTÉZ	35
5.2 CHARAKTERISTIKA ŠETŘENÉHO VZORKU	36
5.3 ZPŮSOB ŠETŘENÍ A POUŽITÍ EXPLORATIVNÍ METODY	36
5.4 SHRNUÍ POZNATKŮ ZÍSKANÝCH ŠETŘENÍM.....	49
ZÁVĚR	51
RESUMÉ	54
ANOTACE	55
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
SEZNAM PŘÍLOH	57

Úvod

Při výběru tématu pro svoji bakalářskou práci jsem se musela velmi zamýšlet nad tím, zda budu volit téma, které je úzce spjaté s mojí profesí anebo téma, které je mi blízké a v budoucnu bych se chtěla touto problematikou zabývat. „Výchova a s ní spjaté možné problémy pubescenta na SŠ“ je oblastí širokospektrou a dle mého mínění stále neprobádanou. Vzhledem ke svému povolání nemohu na výchovu a možné problémy pohlížet z profesního hlediska, ale z hlediska soukromého, tedy z vlastní zkušenosti. Někdy se totiž stane, že ať děláte, co děláte, tak se nám výchovné záměry vymknou z rukou. Jaká výchova je správná? Jak přistupovat k dítěti - osobnosti, aby se neobjevil anebo alespoň v minimální intenci negativní problém, který by mohl ovlivnit jeho budoucnost? To jsou otázky, které mi často vyvstávají na mysli. Vychovávala jsem svoje dvě děti v neúplné rodině, a to od synových dvanácti a dceřiných devíti let, kdy o ně otec nejevila žádný zájem. Nemyslím si, že by naše „trojka“ byla znevýhodněna sociálně či ekonomicky, ale po určité době si uvědomuji, že děti byly ovlivněny emocionálně. Výchova probíhala u obou potomků ve stejných intencích a přesto jedno dítě se „vyvedlo“ a druhé „zatím“ nikoliv. Nemohu subjektivně posoudit vliv rodinné výchovy na vzniklé problémy. Stále se však nemohu zbavit otázky, kde se stala chyba?

Z tohoto soukromého poznání předpokládám, že základem vzniku problémového chování mohla být neúplná rodina – především chybějící otcovská autorita. S klidným svědomím mohu konstatovat, že s jinými negativními vlivy v rodině jako alkohol, návykové látky, nemorálnost a absentérství v pracovním procesu se moje děti nesetkaly. Nemohly být pro ně vzorem k nápodobě. Ve své práci se chci právě zabývat problémem, zda a do jaké míry na děti – osobnosti – působí skladba rodiny, rodinné prostředí, způsob výchovy, škola a do jaké míry mohou být ovlivněny vrstevnickými partami. Domnívám se, že děti z neúplných, rozvrácených či sociálně a ekonomicky slabších rodin mají větší dispozici k problémovému chování než děti z úplných či sociálně a ekonomicky silných rodin. I když ani toto nemusí být pravidlem.

Ve své bakalářské práci se chci hlavně zaměřit na vliv výchovy, která by mohla souviset s problémy dnešní mládeže na SŠ a které mohou být spjaté s požíváním alkoholu a drog beze stupně rozlišení na měkké nebo tvrdé.

V teoretické části práce se budu zabývat výchovným vlivem rodiny a školy s možností ovlivnění pubescenta. Chci stručně popsat různé typy rodin, rodinných výchov, škol a dále možné negativní jevy, které se vyskytují v dnešní společnosti u mládeže. Podrobněji se chci zaměřit na alkoholismus a návykové látky. Pokusím se ukázat, jaký má rodina vliv na osobnost pubescenta a vztah k měřítku jeho mravních hodnot. V rámci své práce uvedu příklady činností, kterými SŠ napomáhá k formování osobnosti mladého člověka, a budu se snažit o posouzení jejich vlivu a úspěšnosti.

V empirické části bakalářské práce provedu průzkum činností na SŠ, a to i v mimoškolních aktivitách ve spolupráci s učitelem – výchovným poradcem. Součástí empirické části práce bude také šetření - rodina – pubescent – škola.

Výchova a s ní spjaté možné problémy poskytuje velmi široké možnosti pro zkoumání, nelze toto téma pojmut v celé jeho šíři. Ve své bakalářské práci bych chtěla co možná nejobjektivněji posoudit vliv rodiny na potomky, a to zpracováním výsledků šetření - dotazníkovou metodou u žáků SŠ Polytechnické v Brně, kde převážnou část žáků představují chlapci. Výběrovým souborem budou namátkově vybrání respondenti z různých forem studia. Jde o učňovský obor a obor zakončený maturitní zkouškou.

1. Rodina a výchova

Tato kapitola nám popisuje charakteristiku rodiny jako celku, její funkce a výchovné styly. Zaměřuje se i na kritické faktory v rodinné výchově.

1.1 Rodina

Má-li být vývoj dítěte po duševní a charakterové stránce takový, aby se vygenerovala osobnost, která bude osobností zdravou a pro společnost užitečnou, je zapotřebí, aby toto dítě vyrůstalo v citově příznivém, vřelém a stálém prostředí. Takovéto prostředí by měla poskytovat každá rodina.

Rodina podle sociologické definice představuje skupinu osob přímo spjatých pokrevními svazky, manželstvím nebo adopcí, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí. Současná rodina bývá často menší a demokratičtější, než bývala rodina v minulosti. V současné době se koncentrace pozornosti odborníků věd o výchově přenáší z dítěte také na jeho rodinné a širší společenské prostředí. V současnosti bývá rodina často destabilizována, prochází krizí, která se projevuje např. vysokou rozvodovostí.¹

Rodinu chápeme jako nejdůležitější společenskou instituci, kde by se její členové měli vzájemně respektovat a plnit úkoly s ní spojené. Ale rodina není jedinou institucí, která se stará o ochranu, výchovu a vzdělávání svého dítěte a která má „jediný“ vliv na utváření jeho osobnosti. Svoji, a někdy velmi významnou, roli zde také sehrává škola, zaměstnání, přátelé potažmo vrstevnické party. Ale přesto přezevšechno má rodina mezi všemi přece jenom jedinečné a výsadní postavení, a to hned v několika směrech. Stojí na začátku zrodu dítěte a má možnost ovlivňovat vývoj v nejcitlivějších fázích. Je schopna nejpřirozenějším způsobem uspokojovat základní psychické i materiální potřeby dítěte. I když si to v určité fázi dítě neuvědomuje, rodina je modelem pro jeho další životní dráhu. Pro dítě jako osobnost je rodina nejvýznamnější životní jistotou.

¹ Kohoutek, R., 2004, s. 67

Další definice popisují rodinu prostřednictvím jejích funkcí: funkce reprodukční, sociálně ekonomické, kulturně výchovné, sociálně psychologické a emocionální.

1.2 Funkce rodiny

K pojmu fungování rodiny se často vztahují pojmy funkční rodina nebo zdravá rodina. To, co se děje v konkrétní rodině, se děje na pozadí proměny uspořádání a soužití v rodinách.

Základní otázkou je, zda může rodina s jedním rodičem, anebo rodina doplněná, fungovat stejně dobře jako rodina s oběma biologickými rodiči? Velmi často se objevuje neoprávněné zjednodušení, že úplná rodina rovná se funkční rodina a neúplná rodina rovná se méně funkční rodina. Je potřeba zdůrazňovat, že kvalita rodinného soužití nezáleží ani tak na uspořádání a struktuře rodiny jako na tom, co v rodině probíhá.² Odlišnost mezi uvedenými nejzákladnějšími typy je na první pohled zřejmá. V úplné rodině působí na vývoj dítěte oba dva rodiče, zatímco v neúplné pouze jeden rodič z rodičů. Je samozřejmostí, že úplná rodina poskytuje jedinci daleko větší možnosti ve všech sférách – jak po stránce emoční, tak materiální a umožňuje mu zdárnější vývoj než v opačném případě. Není pochyb o tom, že úplná rodina má pro dítě nezastupitelný význam. Má rozhodující vliv na rozvoj jeho osobnosti, a to jak v oblasti tělesné, duševní, tak i sociální. S uvedeným obsahem v plné části je možné souhlasit, ale pouze na teoretické úrovni. Ano, je pravděpodobné, že by to tak mělo být, ale z praxe musím oponovat. I když jde o neúplnou rodinu, tak i ta, pokud má kvalitní základ, může poskytnout vzor pro dobré soužití. Především však kvalitní morální zásady, které se vztahují k funkci celé společnosti.

Rodinu úplnou lze vyjádřit v typech:

- **harmonická rodina** – zde jsou uspokojeny potřeby všech jejích členů,
- **konsolidovaná rodina** – zde jsou uspokojeny pouze základní potřeby členů rodiny a zpravidla se nevyskytují vážné problémy, které souvisí s výchovou dětí,
- **disharmonická rodina** – zde panuje bouřlivá nálada, dochází k napadání mezi sourozenci navzájem, ale taktéž i mezi rodiči,

² Sobotková, I., 2007, s. 72

- **doplněná rodina** – zde vstupuje jeden rodič do nového manželského svazku se svými dětmi z předchozího manželství a nový partner si také přivádí své pokrevní potomky.

Rodinu neúplnou lze vyjádřit v typech:

- **rodina rozvedených rodičů** – následek nesouladu v manželském svazku, názorové rozdíly, osobnostní odlišnosti a dítě v takovéto rodině velmi strádá,
- **rodina ovdovělých** – vznikne úmrtím jednoho z rodičů, nastává složitá situace, kdy je velmi zapotřebí, obzvláště když se jedná o malé dítě, tomuto potomkovi porozumět, pochopit, vysvětlit situaci apod.,
- **rodina svobodné matky** – dítě pociťuje nepřítomnost otce a často hledá náhradu,
- **rodina bezdětná** – panuje v ní určitý pocit prázdnoty, neplnohodnotného života a hledání náhrady za dítě. V lepších případech je to zvíře, v těch horších ubíjení se v alkoholu, drogách, hráčství apod.

V neúplných rodinách nepřítomnost jednoho z rodičů může způsobovat mnoho problémů, ať již po psychické, tak i materiální stránce, neboť veškeré povinnosti jsou přeneseny pouze na jednoho z rodičů.

Specifický vliv na utváření osobnosti dítěte má výchova v neúplné rodině. V každém případě to může být prvním impulsem vzniku problémového chování u dětí. Plnění funkcí rodiny v neúplných rodinách je vesměs chápáno jako vážný sociální problém. Nejkritičtější situace nastává, když v rodině chybí matka. Když v rodině chybí otec, vede tato okolnost snáze k abnormálnímu vývoji osobnosti a nezřídkou i k poruchám chování. Otec ztělesňuje pro dítě vzor síly, autority, disciplíny, dominantního chování.³

Nároky a požadavky na rodinu v dnešní rozpadající se industriální společnosti stále vzrůstají. Důsledkem je, že své funkce plní jen nedostatečně. Na druhé straně současná doba posílila význam rodiny jako útočiště před veřejným světem, rodinné prostředí se více než dříve stává protiváhou veřejného prostoru.

³ Kohoutek, R., 2004, s...77

Zejména v sociálně slabém prostředí rodina často vystupuje jako jediný opěrný bod, kam se její členové, především děti, mohou uchýlit.

V dnešní hektické době se nezdávka objevují poruchy v rodinném soužití, které se mohou negativně podepsat na vývoji jedince, a to v jakémkoliv věku.

1.3 Výchova v rodině

„Dnešní děti milují přepych; jsou nevychované; pohrdají autoritami; neváží si starších ... Ve svém domě nejsou služebníky, ale tyrany ... Odporují rodičům ... a tyranizují učitele.“

Sokrates, 390 př. Kristem

Výchova, to je nejdůležitější, nejtěžší a nejsložitější úkol v životě dospělého člověka. Hlavní zodpovědnost za zdárný vývoj dítěte a jeho výchovu nese nepochybně rodina. Zde působí jeden člověk na druhého, aniž by si to mnohdy uvědomoval. V postoji rodič – dítě to znamená, že se vzrůstajícím věkem stále častěji dochází k tomu, že tak jak rodič působí ve své výchově na svého potomka, tak zpětně působí potomek na svého rodiče a dochází vlastně k vzájemnému působení. Jeden se učí od druhého.

Za normálních okolností již novorozenec žije v rodině, kde rodina funguje jako mediátor vlivu kultury na dítě, stává se mu přirozeným životním prostředím, tj. prvotním a formativním socio-kulturním činitelem. Úkolem rodinné výchovy je uvést dítě do života v relativním souladu s konkrétními požadavky kulturního prostředí. Kromě toho utváří psychiku dítěte život rodiny celkově, vztahy mezi rodiči, mezi členy rodiny atd. ⁴

Mimo rodinné výchovy se na utváření osobnosti jedince podílí škola, speciální instituce a různé zájmové organizace. Nutno připomenout, že velký vliv na výchovu dítěte mají hromadné sdělovací prostředky, lokální a regionální faktory společenského prostředí.

⁴ Nakonečný, M., 2003, s. 112

Když se pozorně začteme do odborných materiálů, vlastně do takového „návodu“ na správnou výchovu dítěte, musíme plně souhlasit s tím, že výchova by měla být v první řadě trpělivá, vytvářející si vzájemné vztahy mezi rodiči a dítětem, posilující zdravou sebedůvěru a také zdravé sebevědomí dítěte a v neposlední řadě je nutné brát dítě takové, jaké je. Především je však nutné mu projevovat lásku a porozumění. Bylo by krásné, kdyby se mohl tento vzorový model uplatňovat v každé rodině, a u každého dítěte, ale...

Každý člověk je však osobnost, zkráceně pojato, je jedinečný ve svém bio-psycho-socio a proto, i když je snaha o dodržování veškerých zásad, každé dítě reaguje odlišně. Je nutné si uvědomit, že na vývoj a chování dítěte má vliv i jeho genetická výbava. Z tohoto důvodu je důležité, pokud má být vývoj dítěte po duševní a charakterové stránce takový, aby se vygenerovala osobnost, která bude osobností zdravou a pro společnost užitečnou, aby dítě vyrůstalo v citově příznivém, vřelém a stálém prostředí. Takovéto prostředí by měla poskytovat každá rodina.

Každé dítě vidí ve svých rodičích určitý vzor. Neujdou mu jejich postoje a způsoby řešení nejrůznějších situací, a proto je právě na rodičích, aby byli svému potomkovi vždy dobrým příkladem a vedli jej správným směrem, neboť výchova v rodině má působit jako radostné spolužití a ne řízené vychovávání.

Rodiče, aniž by si to mnohdy uvědomovali, si celý svůj hodnotový systém přinášejí z prostředí, ve kterém vyrůstali. Tento systém pouze doplní svými životními zkušenostmi, ať už pozitivními, nebo negativními. Mohou však nastat určité problémy a to v případech, kdy hodnoty rodiny jsou jiné, než tomu vyžaduje společnost. Tato situace vzniká často u rodin sociálně slabších anebo u dysfunkčních rodin. Jsou však i případy, kdy z našeho pohledu běžně fungující rodina může zastávat odlišné životní hodnoty a normy, a to tehdy, když dochází ke střetu hodnot u rodičů. Dítě je potom vystaveno navzájem rozdílným požadavkům ze strany rodičů. V tomto případě velmi záleží na rozumové, emoční a sociální vyspělosti dítěte a s tím souvisejících jeho dosažených schopností, dovedností, vědomostí a v neposlední řadě i jeho individuálních předpokladech.

V běžném životě je velkou výhodou, pokud všechny záměrné i spontánní způsoby chování rodičů k dítěti, které ovlivňují celý jeho vývoj, jsou posuzovány a realizovány podle určité předlohy – stylů.

Správný a vhodný způsob výchovy bývá často charakterizován jako výchova s láskou, trpělivá, vytvářející vzájemné sympatie, porozumění, posilující sebedůvěru dítěte a akceptující dítě takové jaké je.⁵

Rodiče by se měli seznámit s teorií výchovných stylů a snažit se postupovat ve výchově svého dítěte dle „návodu“ po zvolení toho nejlépe vhodného stylu. Na druhé straně je nastudovaná teorie výchovy věcí jednou a uplatnění v praxi pak věcí druhou. Ne každý rodič uplatňuje při výchově dítěte vhodný výchovný styl. Nevhodný výchovný styl může mít za následek negativní projevy v chování dítěte.

Nejčastější typy výchovných stylů:

- **styl autoritářský** – stručně se může shrnout jako bezmezná poslušnost, podřízenost dítěte rodičovské autoritě – poslouchá a plní všechny příkazy a nařízení ze strany rodičů bez jakéhokoliv odmítnutí a diskuze,
- **styl liberální** – ponechání dítěti maximální volnosti v rozhodování i jednání a je zde ponechán dostatečný průchod jeho vlastními aktivitami,
- **styl demokratický** – základní postatou je respektovat dítě jako určitou osobnost, která má možnost svobodně se rozhodovat o sobě s ohledem ke svému věku, a k očekávaným následkům jednání. Je velice důležité, aby se potomek učil a zakořenil si odpovědnosti ke svým rodičům, kteří k němu zaujímají spíše kamarádský postoj se snahou o nalezení přijatelného řešení vzniklého problému. Tento demokratický výchovný styl bývá všeobecně považován za nejpříznivější, neboť pozitivně působí na vývoj dítěte, dává do popředí vysvětlování před trestáním, umožňuje dítěti volnost, ale však pouze v určitých mezích.

V praxi je skutečnost taková, že není možné jednoznačně zařadit rodinný výchovný styl do striktně konkrétní podoby – kategorie. Každý rodič občas při výchově postupuje

⁵ Kohoutek, R., 2004, s. 81

autoritářsky, jindy demokraticky. Nejde o záměr nebo nedůslednost, ale na každého rodiče musíme pohlížet jako na „pouze člověka“, který má své klady i zápory, své nálady a v neposlední řadě nesmíme přehlédnout vliv sociálního prostředí, vzdělání apod.

Nevhodné typy výchovných stylů:

- **autoritářská rodinná výchova** – nejklassičtější je prosazování a uplatňování rodičovských názorů. Od dítěte je vždy vyžadována absolutní podřízenost. Následkem je pasivita dítěte, která ovlivňuje jeho samostatný rozvoj nebo naopak agresivita, kterou se brání.
- **nedostatečná rodinná výchova** – v tomto případě jsou rodiče buď časově zaneprázdněni anebo se u nich projevuje určitá závislost. Jedná se buď o podnikatele, kteří mají svoji kariéru na prvním místě, a už jim nezbyvá dostatek času na péči o svého potomka anebo jsou rodiče alkoholici, drogově závislí apod. V obou případech se dostatečně nevěnují výchově svých dětí. Dítě nabývá pocit nezávislosti, ale pouze do určité míry, rodiče nejsou pro něho žádným vzorem. V kolektivu zaujímá zvláštní roli a často dochází ke konfliktním situacím při styku s ostatními dětmi.
- **lhostejná rodinná výchova** – na jakýkoliv projev dítěte rodiče nereagují, dítě se nedočká pochvaly ani trestu. Dítě je nevyzrálé, v dospělosti u něho často dochází k rozpadu vlastních vztahů s partnery, protože si tyto návyky nepřineslo do života z vlastní rodiny.
- **nadměrně citlivá rodinná výchova** – dítě je rozmazlené, hýčkané všemi členy rodiny. Nemusí se o nic starat, s ničím bojovat a natož překonávat nějaké překážky. Má problém se začlenit mezi ostatní děti.
- **deklasující rodinná výchova** – v této rodině je dítě rodiči podceňováno jako osobnost, neustále je snižováno, narušováno sebevědomí. Výjimkou není posměch. Dítě se brání buď pasivním přístupem k rodičům, nebo agresivitou. Vznikají zde velké komplexy dítěte, podceňování.
- **pedocentrická rodinná výchova** – je specifická tím, že si dítě určuje co bude dělat, neustále si vyžaduje pozornost, rodiče mu slouží. U ostatních dětí je neoblíbeno, neboť mylně předpokládá, že se budou chovat tak jako rodiče.

- **zavrhující rodinná výchova** – nastává v rodině – není to zákonité -, kde se vyskytuje nějakým způsobem postižené dítě. Rodiče jej odmítají, jsou vůči němu zatrpklí.
- **preferující rodinná výchova** – je uplatňována v rodinách, kde se nachází více dětí. Preference je určována např. pohlavím, nadáním, chováním.
- **merkantilní rodinná výchova** – zde jsou děti bezdůvodně odměňovány ze strany rodičů. Bezdůvodné kapesné = neznalost hodnoty peněz.
- **brutální rodinná výchova** – dochází k tělesnému i duševnímu týrání dítěte. Výsledkem je nejenom fyzické, ale i duševní poškození dítěte.
- **perfekcionistická rodinná výchova** - je preferována zejména v ambiciózních rodinách, kde se rodičům nenaplnil jejich sen a své ambice přenášejí na dítě.

Rodič si často neuvědomuje, že se dopouští nějaké omylu nebo nějaké „křivdy“ vůči svému dítěti. Každé dítě vyrůstá v odlišném rodinném prostředí. Od narození jsou mu vštěpovány určité životní postoje, hodnotové normy, pravda, v každé rodině jiné. Tyto vzory chování následně uplatňuje, když si založí svoji vlastní rodinu. Vůbec nepřemýšlí, zda jeho postoj k dítěti je správný, či nikoliv. Řídí se totiž zásadou - naši mě tak vychovávali a neškodilo mi to, tak proč bych nemohl i já vychovávat své potomky stejně. Paradoxní na této situaci je skutečnost, že způsob výchovy a přístupu k ní bývá předmětem kritiky ze strany dětí v době, kdy je na ně aplikován. Mají předsevzetí, že ony se budou ke svým dětem chovat jinak. Realita je potom taková, že opakujeme postupy svých rodičů se všemi klady i zápory. Jde například o zásadní odmítání přiměřených tělesných trestů, pouze uplatňování formy vysvětlování – diskuze.

V současné době je trend zakládat rodiny v poměrně pokročilém věku. Určitou váhu zde hraje životní styl mladých lidí, ať už úspěchanost, kariéra, ekonomický faktor nebo jen prostě zábava.

Obecně lze konstatovat, že díky jiným aktivitám rodiče často nevědí, jak mají své děti vychovávat. V minulosti se konaly besedy a přednášky pro rodiče o výchovných metodách, o zvláštěnostech v psychickém vývoji dětí a mládeže a o tom, jak rozvíjet osobnost. S rozvojem televize a dalších technických vymožeností se dostala tato problematika do pozadí. Zkušenosti ukazují, že velmi často potřebují mladiství nejen

pomoc odborníků, ale také převýchovu rodičů, kteří se dopouštějí závažných chyb ve výchově svých dětí. Zodpovědnost přenášejí na společnost, stěžují si na školu, poradny a další organizace.⁶

1.4 Kritické faktory v rodinné výchově

Základní otázkou v rámci výchovy v rodině je, proč se dítě takzvaně nevyvede, i když se rodič či rodiče velmi snaží postupovat ve výchově správně. Nezáleží to pouze na rodiči či rodičích, ale i na dítěti a ve své podstatě na celé společnosti. Pravdou je, že dříve bylo dítě posuzováno slovy „je jako z divokých vajec“, v současné době je diagnostikováno jako hyperaktivní a vlastně za to nemůže. Dříve „škrabalo jako kočka“, nejlepší ohodnocení ve druhé třídě ZDŠ za 3, v současné době je stanovena dg. dysgrafik – měly by se brát ohledy. Bohužel, je však skutečností, že pokud se o problémy dětí nezajímají rodiče, tak na mnoha školách se na problémové děti pohlíží jako na zaostalé a výchovně nepřizpůsobivé. Na těchto příkladech je vidět, jak je velmi důležitá je spolupráce rodiny a školy. .

Moje práce je zaměřena především na pubescenty s jejich problémy, ale to neznamená, že nedůsledná rodinná výchova se netýká dětí všech věkových kategorií. Všeobecně se traduje, že člověk se jako osobnost nejvíce utváří do cca čtvrtého roku svého života. Učí se všechno potřebné pro život – od prvních krůčků přes hygienické návyky a také základní normy společenského chování Co smí, co nesmí, poprosit, poděkovat, pozdravit atd.

Pro rodiče a pedagogy je důležitá znalost věkových zvláštností u dětí a mládeže. Pro období dítěte je uváděn kritický věk kolem 3. – 4. roku, kdy se projevuje „jáství“ – vzdor, neposlušnost, dítě chce dělat všechno samo. Rodiče se snaží pomoci násilí prosazovat svoji vůli. Výsledkem je odpor, negativismus i afektivní záchvaty. PRVNÍ NEGATIVIZMUS.

⁶ Langer, S., 2008, s. 431

Dalším kritickým bodem ve výchově je negativismus v době dospívání., který začíná kolem 11. – 13. roku u dívek, u chlapců kolem 12. – 14. roku. DRUHÝ NEGATIVIZMUS. Tyto stavy jsou kritické proto, že mají tendenci se později opakovat (prosazování přání a požadavků dítěte). Rodiče jsou bezradní.⁷

V této době, jak bude uvedeno níže, začínají mít vliv na chování dospívajícího jedince vrstevnické party. V tomto období se již dítě cítí být „velkým“ a tudíž lehce inklinuje k těm, kteří prezentují názory a takové chování, které je mu blízké a především mu plně vyhovuje. Rodiče jsou ve velké míře odsunuti do pozadí pro své zastaralé názory na svět a pokud se tyto projevy včas nepodchytí, může dojít k odcizení, vzájemným sporům a tím i problémovému a rizikovému chování dítěte.

Při potlačující výchově v předškolním období se mohou objevit tyto následky:

1. neurotické symptomy,
2. agresivita a protispolečenská tendence – nenávisť, sklon k potlačování druhých apod.,
3. ztráta individuality - ztráta možnosti vlastního rozvoje osobnosti.

Dítě si musí v předškolním období osvojovat socializační proces – zdravení, hygiena – rozebráno viz výše.

Dalším kritickým bodem je negativismus v období dospívání – odmítání autorit, neposlušnost vůči rodičům a pedagogům, vzdorovitost. Častou chybou rodičů bývá imperativní způsob jednání s mladistvým, který nesnáší přímé a ostře vyjadřované příkazy. Rodiče se domnívají, že se dopouštějí chyby ve výchově, a proto se snaží prosazovat násilnou cestou své požadavky. A v tom narazí. Vhodný je postup rozumového zdůvodnění. Rodič se do jisté míry musí přizpůsobit věkovým zvláštnostem mladistvého.

Jedním z velmi závažných faktorů v rodinné výchově je citová deprivace – citové strádání. Dítě postrádá citové zázemí a jeho rodiče nemají k němu takový citový vztah, jak by dítě potřebovalo. Někdy dítě kompenzuje citovou deprivaci vyhledáváním

⁷ Langer, S., 2008, s. 416

nevhodných part, únikem k drogám a snahou se osamostatnit. Dítě potřebuje citové zázemí, ale to neznamená „povolný přístup“ při vyžadování povinností. Dalšími kritickými faktory v rodinné výchově jsou různé extrémní formy výchovného působení, nedostatek kontroly dětí a mladistvých, nedostatek systematickosti při vyžadování požadavků, výchova potlačující s tělesnými tresty apod.⁸

⁸ Langer, S., 2008, s. 420

2. Pubescent

V této kapitole je popsána charakteristika dospívání a vrstevnického prostředí působícího na pubescenty. Dále je zaměřena na současné pubescenty a jejich problémy v chování.

2.1 Charakteristika dospívání

„Možná, že puberta je jeden z nástrojů, jak příroda pečuje o lidský rod.

Protože člověk by asi nikdy dobrovolně neopustil to bezpečí vlastní rodiny, kde je o něj postaráno milujícími rodiči a rodiče by asi těžko přenesli přes srdce, že to rozkošné a bezproblémové dítě najednou odchází. Ale pak přijde spásná puberta a z toho rozkošného dítěte se stane nesnesitelný jedinec, který opovrhne svými rodiči, jejich hudbou, oblečením, jejich životním stylem, takže nakonec jednou, když praští dveřmi a odejde, rodiče to jakž takž přežijí.

A co je zajímavé, že hned venku na toho nesnesitelného jedince čeká jiný nesnesitelný jedinec, ovšem opačného pohlaví, který také před chvílí někde praští dveřmi a ti dva nesnesitelní pocítí k sobě tak neuvěřitelnou náklonnost, že spojí své životy a stanou se z nich báječní milující rodiče, od kterých by žádné dítě neodešlo, nebýt puberty.

Je to podle mě velmi rozumné, a co příroda dělá, dobře dělá“.

citát Marka Ebena

Pubescenci můžeme volně přeložit jako pubertu, kdy jedinec je v tomto období ještě nevyrovnaný, nezralý. Je to vlastně celé období mezi dětstvím a dospělostí. Pubescenci lze charakterizovat jako dospívání a mládí současně. Jedná se o životní etapu v rozmezí od cca 11 do 20 let, v některých případech i mnohem déle.

Období dospívání je obdobím závažných změn celé osobnosti. V tomto období probíhá proces připravenosti a přizpůsobení se v oblasti sociální, sexuální, názorové

i profesní, pomalého získávání orientace o vlastní osobě. Během tohoto období dochází k postupnému osvojení sociálních norem a morálky. Ve srovnání s dobou před několika desítkami roků se celé období dospívání výrazně prodloužilo a ztratilo svoje jasné hranice. Pomyslné mezníky dospělosti spojované s ukončením vzdělání na učilišti či střední škole nebo s návratem ze základní vojenské služby ztrácejí na významu. Ještě v nedávné minulosti velká část mladých lidí vůbec neuvažovala nad tím, že by neukončila, anebo vůbec nenastoupila na učiliště nebo střední školu. Problém vzdělávání a profesní kvalifikace se stává celoživotní záležitostí.

Navíc i základní vojenská služba, pokud pomineme některé negativní jevy s ní spojené, byla pro chlapce přínosem. Stali se samostatnějšími s větším rozhledem. V rámci vojenské služby se nikdo nepozastavoval nad rodinným zázemím, společenskou vrstvou atd. Utvrzovali se v odpovědnosti, seberealizaci a zvyšovali si i sebevědomí.

V období pubescence dochází stále více k vyhraňování zájmů a silí určitá opozice vůči rozhodnutím rodičů. Pubescent přehodnocuje své studium na střední škole a srovnává své zájmy se zájmy rodičů. Hodně záleží na osobnosti dospívajícího a jeho vytvořeném vztahu k rodičům. V tomto období stojí na jedné straně stále ještě dětská potřeba být bezmezně a bezvýhradně milován a přijímán, mít pocit jistoty a bezpečí, že bude vždy ochráněn rodiči před světem. Na straně druhé stojí potřeba svojí vlastní jedinečnosti, vlastní žebříček hodnot, které se mnohdy liší od žebříčku hodnot rodičů, potřeba vlastní samostatnosti.

Pubescent spatřuje veškerou nedostatečnost a nedokonalost nejen u svých rodičů a dospělých obecně, ale i nedostatky v celé společnosti. V porovnání s předcházejícím obdobím dětství se styl výchovy rodičů během období pubescence více diferencuje. Pubescent přijímá postoje, chování a výchovu svých rodičů pod vlivem vědomých i nevědomých motivačních činitelů. Dívky vnímají výchovné postoje svých rodičů odlišně od chlapců.

Co vlastně očekávají dospívající od svých rodičů? Zde se nedá mnoho zobecňovat, ale je dobré si uvědomit, v čem je vztah dospívajících k rodičům odlišný od vztahu k vrstevníkům, kdy jde často především o vlastní zhodnocení a prosazení svého já. V rodině se pubescent snaží o zrovnoprávnění vlastní pozice, o uznání osobní hodnoty.

Nejlepším ukazatelem je vzájemná akceptace, kdy oba dva (rodič i potomek) vyrostli do nového, vzájemně rovnocenného dospělého vztahu.

V době puberty je už čas myslet na budoucnost dospívajícího člověka. Je pravdou, že málokdy na toto téma uvažují dospívající, spíše se touto problematikou zabývají rodiče. Ale na straně druhé mentálně přiměřeně vyzrálý jedinec ve věku kolem 15 let mívá už obvykle představu o tom, co chce dělat v dospělosti. Na rodičích je, aby mu vysvětlili pozitiva, ale i negativa jeho úvahy. Mohou mu popřípadě pomoci se zvolením nějaké profese s ohledem na jeho zájmy, schopnosti, dovednosti. Rozhodnutí musí však nechat v každém případě na samotném pubescentovi.

Naprosto mylný, ba přímo škodlivý je striktní názor rodičů, že by mělo dítě vykonávat povolání, které „oni“ považují za správné, a to z jakéhokoliv důvodu. Nemohou realizovat své sny, které se nenaplnily prostřednictvím svého dítěte. Nelze si myslet, že když vlastní dobře prosperující rodinnou firmu, která se zabývá prodejem elektro zboží, musí být bezpodmínečně jejich dítě také zaměřeno tímto směrem, i když má odlišnou představu o svém budoucím profesním zaměření. To může následně vést k celé řadě problémů, a to od nezájmu o školu, absentérství, až například k útěkům z domova k nežádoucím vrstevnickým partám, kde nachází pochopení.

2.2 Vrstevnické prostředí

Vrstevnické prostředí – je pojmem širokého významu. Vrstevník je někdo, s nímž se může cílová populace ztotožnit. Svoji roli hraje věk, ale i sociální situace a zařazení.

Vrstevnické skupiny v období pubescence plní různé funkce, které jsou zároveň důvodem pro jejich oblíbenost:

- pubescent si ve své skupině zkusí svůj autonomní status (skupina jeho autonomii uznává),
- pubescent prostřednictvím skupiny získává identitu (skupina doplňuje modely chování a hodnoty, které je třeba udržovat),
- pubescent získává větší sebedůvěru a respekt sám k sobě,

- skupina poskytuje důležitou podporu v rámci procesu emancipace od rodiny (dospělých),
- přítomnost ve skupině přináší pubescentovi úlevu a snižuje jeho úzkost,
- skupina funguje jako obrana před autoritou dospělých, což vede k tomu, že se pubescent cítí ve svém chování jistější, protože se tak chovají i ostatní (skupinová konformita); tato přizpůsobivost se týká vnějších znaků a chování (oblékání, typ účesu, styl vyjadřování atd.),
- členství ve skupině pubescentovi pomáhá vyrovnat se s dostatečnou sebedůvěrou, s psychologickými a fyziologickými změnami, které se v něm odehrávají,
- chování vrstevníků ve skupině ovlivňuje významně procesy rozhodování v každodenních situacích, je příležitostí pro osvojování nových rolí, pro nápodobu, modelování i pro zpětnou vazbu vůči svému chování,
- skupina umožňuje pubescentovi začleňovat role, především role sociální a sexuální; pubescent se prostřednictvím skupiny seznamuje s tím, co je soutěživost, kooperace, hodnoty a přesvědčení.⁹

V době dospívání je vliv kamarádů či vrstevníků na dítě obrovský. Děti, které jsou v raném dětství vedeny k aktivnímu využívání volného času, a to zejména takovou formou, která je vede k seberealizaci a rozvoji osobnosti, jsou později méně ovlivnitelné ke vzniku asociálního chování. Lépe odolávají tlakům ve vrstevnickém prostředí. Pozitivním využitím volného času a volbou vhodných činností je podporováno jeho sebevědomí a seberealizace. Vytváří se tak vhodné prostředí pro jeho zdravý rozvoj. Je pravdou, že volnočasové aktivity dítěte mají nepřehlédnutelný vliv na kladné vytváření jeho osobnosti. V období, kdy se dítě stále formuje, není předpoklad, že by v zájmových kroužcích, sportovních týmech apod. docházelo k podávání různých povzbuzujících preparátů a to nehovořím o alkoholu a drogách.

Všechno by bylo správné, všechno by bylo krásné, ale ... Mají všichni rodiče finanční obnos na to, aby jejich dítě navštěvovalo tyto instituce, i když by to chtěli? Dále již nerozvíjím otázku rodičů, kde finanční stránka nehraje žádnou roli anebo jejich profesní vytížení je nad rámec zájmu o potomka – jednoznačné selhání ze strany rodiče.

⁹ [www.vrstevnické skupiny.cz](http://www.vrstevnické.skupiny.cz) PhDr. Lenka Skácelová

Pubescent, který tráví svůj volný čas nekontrolovatelným pohybem po ulici nebo v různých klubech velmi rychle přebírá vzorce chování a jednání dané skupiny. Někdy se je snaží napodobovat, jindy se od nich lišit anebo dokonce předstihnout. Pokud tito kamarádi žijí rizikovým stylem života, představují zvýšené riziko pro dotčeného jedince. Tlak skupiny vrstevníků je uplatňován mnoha způsoby. Pro dítě není snadné jim odolat, žít zdravě a správně, a to tak, jak bylo učeno rodiči. Zde se projevuje morální vyspělost dítěte, zda se dostanou do popředí kladné hodnotové normy získané rodinnou výchovou nad normami nežádoucími, či nikoliv.

V období dospívání mých dětí jsme bydleli na sídlišti v Brně. Jak jsem již uvedla na začátku práce, obě dvě děti jsem se snažila vychovávat ve stejných „kolejích“. Až s odstupem času si plně uvědomuji, že se zde projevila zmíněná morální vyspělost. Pokud bych toto mohla zhodnotit na přímce od 1 do 10 (morální vyspělost malá x velká), tak zatímco syn by obdržel trojku, dcera by se pohybovala na úrovni osm.

2.3 Současní pubescenti

Současní pubescenti na začátku 21. století, ale i vlastně jejich těsní pubertální předchůdci, žijí v období zcela novém, tzv. svobodném. Jsou generací dospívajících, která není přímo zatížena zkušeností s mocí totalitního režimu a omezováním osobní svobody ze strany státu. Uvádí, že společenská transformace v průběhu více jak desetiletí vytvořila nebývalý prostor pro seberealizaci, ale současně se určitým způsobem vytratily, anebo je jich velmi málo, záchytné body pro pocit bezpečí. Zejména televizní seriály, hudební pořady a některé časopisy silně přispívají k utváření nových norem a standardů pro chování a prezentaci dospívajících. Aktuální hospodářská i sociální krize a často i krize osobní identity je vyvolána radikální změnou životních podmínek a uplatňování nových pravidel, norem a hodnot ve společenském i osobním životě. Naši pubescenti si v zásadě vůbec neuvědomují a nepřipouštějí dopad hospodářské a sociální krize nejen na naši republiku, ale na celý svět. Stále častěji je slyšet z úst naší mládeže „to neřeš“, „není žádný problém“. Ne, že by třeba nechtěli, ale nemohou pochopit život „za totáče“. Neustále vytahují na světlo fronty na banány, pouze škodovky a to v lepším případě, nemožnost seberealizace v podobě kalého či nekalého podnikání, přísliby

do bývalé Jugoslávie apod. Nechtějí slyšet názory a argumenty dospělého člověka – rodiče na období před rokem 1989 a po něm pro porovnání.

2.4 Problémy v chování

Při četbě různorodých materiálů mě velmi zaujal odstavec z bakalářské práce Jaroslavy Krahulové. Každý člověk by měl mít vyhraněné svoje názory, ale v tomto případě se plně ztotožňuji z níže uvedeným názorem.

„Problémy spojené s chováním pubescentů mohou být různé, hlavně jejich původ může být zakořeněný v hloubce existence, kde způsobí blok. Takovéto bloky lze odstranit pouze s velkými problémy a nemusí se to vždy podařit. Jednou z daní, kterou platíme za otevření naší země světu, je větší expozice naší mládeže negativním vlivům jako jsou drogy, alkohol a kultura volné lásky. Následkem je devastace morálních hodnot. Zdá se, že jsme se trochu zmýlili v porozumění pojmu svoboda. Ale upřímně řečeno, jak se má mladý člověk – dítě/dospělý, orientovat ve spleti názorů, jak má najít správné hranice vymezení toho, co to znamená „být svobodný“ jestliže řada odborníků prezentuje svobodu jako neomezenou možnost dělat si, co se komu zlíbí? Mládež si může opravdu užít světa, který skýtá netušené možnosti cigaretového a alkoholového opojení, široké nabídky drog a sexu v nejrozmanitějších podobách, jak je komu libo. Pro ty, kteří jsou pomalejší v chápání, je připravena pestrá inspirace v podobě nepřeberného množství „naučných“ časopisů, videokazet a fantastických nabídek na internetu. Rady mladým, ať si vyzkoušejí, co jim libo, s alibistickým dodatkem, že by měli být opatrní a „chránit se“, jsou absurdní. Roztáčejí nezastavitelnou mašinerii úpadku všeho lidského a posvátného. Proto dospívající, kteří pro tuto negativní činnost vlohly nemají, mohou rychle podlehnout, přizpůsobit se. Tito lidé v životě nemají vlastní názor a musí být vedeni. Jakou cestou to bude, to záleží na nás. Lidé, kterým se podařilo udržet si vlastní, původní povahu, jsou pak považováni za odlišné. Neuvědomujeme si, že je tomu právě naopak“.¹⁰

Z historie vyplývá, že v době minulé byly svazky manželské uzavírány na bázi „pokud nás smrt nerozdělí“ a tudíž i potomci měli zajištěnou elementární ženskou část

¹⁰ Krahulová, J., 2006, s. 7

dobrotu a lásky a vrozenou mužskou autoritu. Domnívám se, že jelikož z velké části děti absolvovaly pouze obecné vzdělání, již méně „měšťanku“ a pouze některé z nich, děti talentované anebo ze zámožných rodin, vysokou školu, nedocházelo tak očividně k výskytu problémového chování a to nejen ve školských zařízeních.

Dnešní společnost přináší zásadní změny nejen v oblasti školství, ale také v oblasti rodinné, v oblasti využití volného času apod. Musíme si položit otázku, zda stále větší nestabilita rodiny (rozvodovost, trend „svobodného mateřství“), finanční zabezpečení, čas strávený se svými vrstevníky a v neposlední řadě okleštění pedagogických kompetencí působí negativně na prohlubující se problémy pubescentů na středních školách. Nahlédneme-li pod pokličku dnešní společnosti, zjistíme neustále se zvyšující výskyt patologické závislosti na alkoholu, drogách, hracích automatech a to celosvětově, především u pubescentů. Výjimkou není šikana, záškoláctví, týrání, rasismus, členství v sektách. Problémy se vyskytují i v multikulturním soužití.

3. Možný vliv na výchovné problémy

Následující kapitola zahrnuje popis patologických jevů obecně a dále podrobnější charakteristiku návykových látek, jako je alkohol a drogy., které mají možný vliv na výchovné problémy pubescentů.

3.1 Patologické jevy obecně

Patologické jevy jsou pojmem pro nezdravé, obecně nežádoucí společenské jevy, které čím dále ve větší míře ohrožují celou populaci. Jejich aktéry již nejsou pouze dospělí, ale stávají se jimi už děti, které mnohdy nedosáhly školního věku. Je to velmi alarmující stav pro celý svět. Pokusím se stručně o vymezení patologických jevů, které se týkají požívání alkoholu a drog. Myslím si, že tyto jevy jsou nejčastější příčinou vzniku problémů u dětí všech věkových kategorií.

Obecně lze hovořit o struktuře osobnosti inklinující k problémovému chování s možností vzniku závislosti a uvažovat o osobách zvýšeně citlivých, zranitelných a úzkostných. Dále jsou to lidé extroverti, se zvýšenou dráždivostí až agresivitou.

Jednou ze zásadních podmínek k tomu, aby děti neinklinovaly k patologickým jevům potažmo problémům je jednoznačně pozitivní vliv prostředí na daného jedince, a to již od raného dětství.

Prostředí – můžeme definovat jako souhrn předmětů a jevů živé a neživé přírody, je to tedy vše, co nás obklopuje a působí na nás.

Rodinné prostředí – jeho atmosféra, míra lásky a péče, výchovný styl, rodinný systém hodnot a norem, užívání a dostupnost alkoholu a drog v rodině a přítomnost rodičů je jedním z primárních vlivů na formování člověka. Důležitou osobou je matka. Matky dětí, u kterých se vytvoří závislost na alkoholu nebo na droze, což v povětšině případů vede k problémovému chování, bývají často hyperprotektivní nebo naopak hostilní.

Vrstevnícké prostředí – orientace na skupinové normy je často významnějším faktorem než samotný alkohol nebo drogy. Těto skutečnosti je využíváno v prevenci peer programů, kde jsou nositeli preventivního působení vyškolení vlivní vrstevníci.

Je třeba se zmínit o faktorech provokujících, tedy o tom, co je bezprostředním přímým podnětem pro experiment s alkoholem a drogou. Nejčastěji je uváděna zvědavost, nuda, zvýšení výkonnosti, zlepšení nálady, řešení nebo odsunutí problémů, únik z bezvýchodné situace, snaha upozornit na sebe sama nebo obstát v partě.

Dle prim. MUDr. Karla Nešpora, CSc. je na počátku zvědavost, móda, protest, svedení. Tyto motivy vedou k vyzkoušení, ale nemusí vést k závislosti.

3.2 Návyková látka – alkohol

Alkohol je jednoduchá chemická látka, která velmi snadno proniká k různým orgánům, včetně mozku. Alkohol je droga, která má v historii lidstva dlouhou tradici, v současné společnosti je výrazně přehlížena a podceňována. Konzumace alkoholu se stala součástí většiny lidských rituálů. Pro mnoho mladistvé se stává symbolem dospělosti a konzumace může pro ně skrývat mnohá nebezpečí¹¹

Základní a velmi vážnou chybou je podávání alkoholu dospělými dětmi, které ještě nedosáhlo školního věku anebo v rozmezí 7 – 12 let například se slovy „Vždyť mám narozeniny – připij si s námi jinou limonádkou“ (v nejlepším případě aperitivem). Tito lidé si neuvědomují anebo snad nechtějí uvědomit, že děti mají velké sklony k nápodobě dospělých, a proto se velmi snadno přizpůsobují a v pozdějším období už je to pro ně samozřejmostí.

Dospělí se velmi podivují, jak to, že si dítě „dá“ ve svých 15 letech pivo a přijde do školy v podnapilém stavu. Kde je prapůvod? Nezodpovědným je dítě anebo dospělý jedinec v podobě prarodiče, rodiče, strýce apod.? Jako příklad je možné uvést reportáž, která byla odvysílána dne 23. 2. 2009 ve večerních televizních novinách, kdy pubescent,

¹¹ Mühlpachr, P., 2003, s. 18

i když zletilý, ve 2. ročníku na učilišti požíval alkohol ve třídě a ještě vše prezentoval natočené na webu. Tentýž žák i nakupoval alkohol dětem mladistvým. Škola, dle mého mínění, zaujala správný postoj v podobě vyloučení ze školy, ale co bude s tímto pubescentem dále? Kde je mantinel chlapce, prevence školy i rodičů? Na druhé straně – mohou rodiče i škola udělat víc, anebo zde hrají významnou roli i jiné faktory? Toť otázka.

Dle prim. MUDR. Karla Nešpora, CSc. existují důkazy o následcích, které vzniknout při pití alkoholu a působí na mozek dospívajících. Během dospívání dochází k tělesným i duševním změnám a také k vytváření nových sítí mozkových buněk. K dalším patří úrazy, dopravní nehody, otravy, sebevraždy, sexuální násilí, nebezpečný sex, trestná činnost zejména násilného rázu, rychlý rozvoj závislosti na alkoholu či přechod od alkoholu k jiným drogám. Alkohol je označován jako průchozí droga, což znamená, že část dětí může posléze přejít k látkám nebezpečnějším. Čím dříve začne s alkoholem, tím se zvětšuje riziko počátku užívání drog.

Alkohol a geny

Je dlouhodobě prokázáno, že děti z rodin, kde je otec alkoholik mívají v porovnání s ostatními dětmi dvojnásobný počet úrazů, mnohem více trpí onemocněním horních cest dýchacích a dokonce pětkrát častěji jsou evidovány v psychiatrickém pracovišti. Nejčastěji je to však způsobeno ne tím, že je jeden z rodičů alkoholik, ale i často tím, že druhý rodič svou roli nezvládá správně a dostatečně. Pravděpodobnost vzniku alkoholismu je u těchto dětí mnohonásobně vyšší.

Mimořádně ohroženou skupinou jsou chlapci, jejichž otec je závislý na alkoholu. Dr. Jellinek zjistil, že potomci alkoholiků mají až 10× vyšší pravděpodobnost, že se alkoholiky stanou také.

Je zřejmé, že dědičnost má na vztah k alkoholu mimořádný vliv. To jakým způsobem naše geny ovládají vztah k alkoholu je ještě poměrně tajemstvím.

Děti z rodin alkoholiků mají pravděpodobně sníženou možnost produkce endorfinu tzv. hormonu štěstí, který zlepšuje nálady a zjasňuje náš pohled na svět. Po alkoholu pak sahají, protože jim dává něco, co sami nemají – schopnost plně prožít radosti. Jistou roli zde hraje i psychologie. Pokud se totiž dítě již od malička setkává doma s popíjením alkoholu, nikdo mu nezakazuje jeho konzumaci, nikdo mu neříká, aby nepilo, dítě to považuje za normu, běžnost. Dítě pak v budoucnu napodobuje rodiče.¹²

Musíme si položit otázku. Kam až sahá pravděpodobnost vzniku závislosti na alkoholu, do jakého „kolena“? Můj otec, kterého jsem nepoznala, byl prý vyhlášený alkoholik. Ve své bakalářské práci se nezabývám otázkou, na které pohlaví působí určitá skupina genů, ale přesto by mě toto téma velmi zajímalo. Můj vztah k alkoholu je s přibývajícím roky stále více zápornější, ale to neznamená, že se příležitostně nenapiji. Je pravdou, že v letech minulých jsem si několikrát říkala: “Pozor, otec jsi měla opilce, máš k této neřesti určitě větší sklony než ostatní“ a tak z tohoto důvodu jsem raději seděla u nealko nápoje a dala přednost řízení auta. Jak jsem již uvedla v úvodu své práce, můj syn, který dědečka vůbec nepoznal a u mě ani u svého otce nemohl zhlédnout náznak alkoholismu, mu propadl, a nejen alkoholu. Mám se dodatečně schovávat za geny v rodině, za které nemohu anebo za výchovu, prostředí apod.? Ani jedna varianta mi nepřipadá vhodná na 100%. Kde vzniká problém a jak ho řešit? Odborníci uvádějí fakta, já se snažím postavit do role jednoho z aktérů reality, a ač jsem přečetla mnoho literatury na toto téma, navštívila odborníky z oboru a snažila se striktně řídit jejich radami a pokyny, musím sebekriticky přiznat, že se alkoholismus u mého syna nepodařilo omezit, natož odbourat.

3.3 Návyková látka – droga

O drogách se v poslední době hovoří všude. V televizi, v rozhlase, v tisku, ve škole. Často se o nich mluví velmi dramaticky a tak já, jako člověk znalý věci pouze teoreticky si představuji toxikomana, který působí na první pohled „otřesně“ a drogu jako něco, na co se musí dříve nebo později zemřít.

¹² www.alkoholismus.zbynekmlcoch.cz

Co je to vlastně droga?

Droga je přírodní nebo syntetická látka, která mění duševní stav člověka, ovlivňuje myšlení, cítění nebo jednání.¹³ Má tzv. psychotropní účinek, tj. ovlivňuje nějakým způsobem naše prožívání okolní reality, mění naše „vnitřní naladění“.

Jaké drogy známe?

Drogy můžeme rozdělit podle několika různých kritérií:

- a) míra rizika a nebezpečnosti
 - drogy měkké a tvrdé,
- b) jejich uskupení
 - drogy plynné, kapalné a pevné,
- c) původu
 - drogy syntetické a přírodní,
- d) postoje společnosti
 - drogy společensky tolerované a netolerované.

Droga může vyvolat závislost, má tedy něco, co se z nedostatku vhodnějšího pojmenování někdy označuje jako „potenciál závislosti“. Ten je u různých drog různě vyjádřen, může být větší nebo menší, ale přítomen je vždy.

Co je to závislost?

Syndrom závislosti je skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost, než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více. Jako ústřední charakteristiku označuje touhu (často silnou, přemáhající) užívat návykovou látku.¹⁴

Žádný jedinec si v prvopočátečním stádiu neuvědomí, ale i v žádném případě nepřipustí, že by se stal závislý na drogách. Vždyť jde pouze o zábavu, o zlepšení nálady, o vyrovnání se kamarádům, o snadné řešení problémových situací. Touhu užívat

¹³ Nešpor, K., Csémy, L., 1997, s. 36

¹⁴ Novotná, J., 2007, s. 7

návykovou látku si jedinec v dalším stádiu uvědomuje, i když nemusí přiznávat, a snaží se často užívání kontrolovat nebo i zastavit – často však bezúspěšně. V tomto případě již nehraje roli pouze obava ze závislosti, ale i nedostatek finanční hotovosti k zajištění drogy. Tito jedinci a obzvláště děti z rodin, které nejsou „na tom“ finančně úspěšně, uchylují se k různým nežádoucím praktikám, jako jsou krádeže, prostituce apod. Touha po uspokojení svých potřeb zabírá veškerou mysl a proto často dochází, obzvláště u těchto osob, k problémům v rodině, ve škole, na pracovišti apod.

Užití návykových látek už dávno není výsadou pouze dospělých. V poslední době je tato problematika stále aktuálnější u pubescentů, ale i dětí školního věku, u nichž mohou být příznaky vyvolané působením drog často mylně skrývány za určité onemocnění. Akutní stavy, vyvolané působením drog, se v našich podmínkách vyskytují stále častěji. Věk tzv. prvokonzumentů, včetně drog tvrdých, stále klesá. Dostupnost drog je stále snazší a poptávka stále stoupá. Věk pod 13 let již není žádnou velkou výjimkou. Zde hraje svoji velkou roli i nezkušenost a neznalost rizika použité drogy. Nejčastěji se setkáváme s tabákem, alkoholem a marihuanou, velmi často přicházejí v úvahu i různé kombinace. Z tzv. tvrdých drog převládá na naší drogové scéně stále ještě domácí pervitin.

V ČR existuje řada institucí, které se intenzivně zabývají drogovou závislostí. Jako příklad uvádím DROPIN, Nadace Podané ruce, terapeutické komunity např. Pocestný mlýn atd. Ze zdravotnických zařízení v Brně je to FN Brno – Psychiatrická klinika a PL Černovice – DETOX. I po proběhlé léčbě, které se drogově závislí klienti zúčastňují dobrovolně nebo v poslední fázi na základě soudního rozhodnutí (ochranná léčba ambulantní nebo ústavní), se poměrná část těchto klientů vrací zpět do „zaběhlých kolejí“ drogové závislosti. Kde je chyba? Vždyť se nejedná pouze o tzv. „sociálně slabé“ a děti z neúplných rodin, ale mnohdy o dobře situované jedince.

4. Škola a výchova

Kapitola zahrnuje obecný popis funkce a výchovy ve škole. Zabývá se charakteristikou výchovného vzdělání na základní škole, a na škole střední. Zaměřuje se i na kritické faktory ve školní výchově.

4.1 Škola obecně

Dle právní mluvy: Právo na vzdělání se realizuje prostřednictvím výchovně vzdělávací soustavy, která je garantována příslušnými právními předpisy. Výchovně vzdělávací soustavu tvoří školy a školská zařízení, která jsou zařazena do sítě škol, předškolních a školských zařízení.

V naší republice je základní vzdělání povinné a bezplatné pro všechny děti bez rozdílu. Žákovi, který ze závažných zdravotních důvodů nemůže školu navštěvovat, zajistí příslušný krajský úřad takovou formu vzdělání, která mu umožní dosáhnout povinného školního vzdělání. Těžce zdravotně postižené dítě může tato instituce na základě odborného posouzení a souhlasu rodičů osvobodit od povinné školní docházky.

Jak je již uvedeno ve výše uvedeném textu, je velmi důležité pro jaký obor, a s tím souvisí i typ školy, se jedinec rozhodne po absolvování povinné školní docházky a dále pak praktikování v životě. V současné době je mnoho typů středních škol i učňovských oborů. Ne vždy se mladému jedinci podaří ve svých 15 letech vystihnout „to pravé ořechové“, to co ho opravdu zajímá. Na druhé straně zde také rozhodnou roli hraje faktor výsledků a osobnostního hodnocení jedince poskytované základní školou, ovlivnění rodinou atd. Zde už jenom záleží na pedagozích nové příslušné školy, aby správně působili na pubescenta.

Pokud se zamyslíme nad výchovou dětí, musíme si uvědomit, že na ně nepůsobí pouze rodina, ale mezi nejvýznamnější instituce patří bezesporu i škola, která má také nenahraditelný vliv na výchovu a rozvoj osobnosti jedince a to nejen škola základní, ale i škola střední a škola učňovská. Škola navazuje na rodinnou výchovu,

a proto je velmi vhodná spolupráce těchto dvou subjektů. Oba dva významně ovlivňují výchovu, a tím i budoucnost mladého člověka. Škola ale v žádném případě nemůže nahradit nefungující rodinu.

Škola je relativně izolovaná sociální instituce, která se zabývá vzděláváním jedinců na základě svých vlastních způsobů jednání, svých hodnot a norem ve svém vlastním prostředí. Předává nashromážděné zkušenosti v kulturní tradici. Vzdělávání začíná v od raného dětství a je ve shodě s technickým rozvojem a se zvědečtěním všech oblastí života. Instituce školy se stala rozhodujícím znakem moderní společnosti.

4.2 Základní vzdělání

Když dítě nastoupí do první třídy ZŠ jsou na něj kladeny určité požadavky a povinnosti, které musí splňovat. Pro každé dítě je velmi důležité, jak je přijato do kolektivu. Již v tomto věku se projevují nežádoucí ukazatele ve formě posměchu a nevhodných poznámek vůči dětem, které jsou méně nadané nebo jinak handicapované. Učitel by měl včas rozpoznat a následně řešit vzniklou situaci ve třídě, aby zamezil závadnému chování spolužáků vůči těmto dětem. Pokud se tak nestane, je dotyčný žáček středem negativní pozornosti, která se s ním může „táhnout“ stále. Tento jedinec se stává zatrpklým vůči světu a ne zřídka se uchyluje k vybití zloby jiným směrem. Pro všechny děti je učitel autoritou, kterou dříve viděly pouze v rodičích. Vědomí vlastní hodnoty si dítě ve školním prostředí vytváří podle toho, jak je hodnoceno učitelem. Přístup učitele k jedinci v tomto období je zásadní pro rozvoj dítěte a jeho přístupu ke školním povinnostem a vztahu ke školnímu prostředí vůbec.

Stále jsem nemohla pochopit, proč můj syn ve druhé třídě ZŠ je hodnocen známkami, které se neslučovaly s vědomostmi, samozřejmě dle mého mínění, které měl doma po usilovné přípravě na hodiny. Po nějakém čase se u něho projevil „tik v oku“, což bylo pro mě velmi alarmující. Po rozhovoru s paní učitelkou mi bylo přislíbeno, že vzhledem k synovým příznakům na něho bude brát zřetel, ale do PPP nás odmítla odeslat. Shrnutí: Pokud jsem každý týden navštěvovala v určený den a hodinu paní učitelku, syn měl klasifikování výborné. Pokud jsem si v určený den a hodinu paní

učitelkou nemohla vzít volno ze zaměstnání a pouze se telefonicky omluvila, syn chodil domů se svěšenou hlavou – klasifikace nedostatečná. Myslím si, že k tomu není co dodat.

4.3 Střední vzdělání

Při nástupu pubescenta na SŠ se pro něho otevírá široký obzor možností. Není to jenom příprava na své budoucí povolání, ale i získání relativní svobody, snížení možnosti kontroly ze strany rodičů, poznání nových kamarádů, kteří na něj mohou působit jak kladně, tak i záporně. Zde velmi záleží na morálních hodnotách, které má dítě vštěpeno, ale také na tom, jak dovede odolat případným svodům, které jsou v rozporu s jeho hodnotami.

Je všeobecně známo, že právě na středních školách anebo školách učňovských dochází do styku s negativními – patologickými jevy jako je kouření, užívání drog vč. kouření marihuany a užívání alkoholu. Chce se přizpůsobit spolužákům, nechce zůstat pozadu. Zde se nám znovu objevuje vliv vrstevnické party. Není výjimkou, když se z premianta třídy na základní škole stane velmi problémový žák na škole střední. Rodiče anebo rodič mohou působit na potomka, ale mnohdy bezvýsledně.

V současné době se stále více do popředí dostává rozdílnost sociálních vrstev rodin. Předpoklad je, že pubescenti z neúplných rodin nebo rodin dysfunkčních se chtějí co možná nejvíce vyrovnat spolužákům z rodin úplných, mnohdy velmi dobře ekonomicky situovaných. Tento rozdíl je markantnější než na škole základní. Jelikož se jim nemohou vyrovnat ekonomicky a tím pádem nejsou na výsluní v podobě nových např. oděvů, nejnovějšího typu mobilního telefonu a mnohdy i dopravního prostředku, výsledkem je pak skutečnost, že se snaží se o upoutání pozornosti v podobě negativních jevů. Nezřídka jsou to krádeže a dále pak pití alkoholu a užívání drog. Zde je důležitý a zásadní aktivní přístup učitele a výchovného poradce a samozřejmě spolupráce s rodinou. Pedagog, a zvláště pak třídní učitel a výchovný poradce, by měl ke každé osobnosti přistupovat individuálně. Nezabývat se pouze tím, zda žák umí – neumí, zda je bezproblémový – nebo problémový.

V tomto období již rodinná výchova pomalu jde do pozadí. Můžeme „pouze“ doufat v zakořeněné správné, morální zásady jedince. Může se stát, že jedinec zaujímá jiný postoj v rodině – hodné dítě - a jiný postoj ve školním prostředí – „lump“. A právě proto každý pedagog by měl na pubescenta působit nejen vědomostně, ale i sociálně. Zajímat se o to, proč vícekrát za sebou neumí, co za tím stojí, proč má rozšířené zorničky, proč je spavý, nekomunikativní atd.

V současné době se stále více hovoří o poklesu morálky. Ač si to možná neuvědomujeme, jde o velmi závažný problém, který se týká celé společnosti a to nejen pubescentů, ale všech lidí bez rozdílu věku, pohlaví atd. Do popředí se stále více dostávají takové vlastnosti jako je prospěchářství, sobectví a bezohlednost. Učitelé si často stěžují, že na úkor výuky musí stále častěji řešit problémové chování žáků. Je sice velmi pobuřující, co si v současné době žáci dovolí na půdě školy a pedagog může jenom přihlížet bez toho, aby mohl adekvátně zasáhnout v tom daném okamžiku. Ale zajímá někoho, kde je příčina tohoto chování a jednání?

Mělo by být samozřejmostí, že pedagogové jsou seznámeni s nejnovějšími poznatky, které se týkají řešení problémového chování žáků, zejména pak s jeho prevencí. Erudovaný pedagog může na základě svých znalostí a vědomostí v tomto směru lépe a více působit na žáky. V zájmu každého učitele by mělo být co největší získání vědomostí o daných skutečnostech tak, aby se nemusel těmito otázkami zabývat zbytečně ve vyučování a mohl více prostoru věnovat základu, kterým je výuka daného předmětu. Učitel může působit na žáky několik hodin denně a tím pádem může využít nejrozmanitějších technik k formování rozvoje pozitivního chování žáků tak, aby nevznikaly možné problémy.

Při mapování situace na SŠ polytechnické v Brně za účelem zjišťování poměrů zde panujících jsem byla na jedné straně velmi pozitivně potěšena, ale na straně druhé dost nemile překvapena.

Na uvedené střední škole se vzdělává 1 100 žáků ve věku od 15 až do 22 let, a to v různých učebních oborech i oborech zakončených maturitní zkouškou a již od prvního pohledu z různých sociálních skupin. Z tohoto důvodu jsem si tuto školu

vybrala jako modelové prostředí pro empirickou část svojí bakalářské práce – zkrácená verze „možné problémy pubescentů“.

Když jdete ráno před vyučováním po chodbě, aniž by někdo tušil za jakým účelem, je velmi zarážející, když vás valná část dospívajících pozdraví a dospělí „zřejmě“ pedagogové, které pozdravíte pro změnu vy, mnohdy ani neodpoví. Kde se stala anebo je chyba? V pubescentovi, který má výchovné návyky z domova anebo v pedagogovi, který by měl tohoto pubescenta ještě vychovávat k „dokonalosti“, alespoň co se týče slušných zásad chování? Na druhé straně jsem byla velmi mile překvapena, když jsem se setkala s výchovným poradcem školy a hlavním mistrem pro odborné předměty. Věděli, kdo jsem a co chci, anebo jsou opravdu tací.

Z celé školy je vedeno v PPP 198 žáků pro poruchy chování a učení, což je z celkového počtu žáků 18%. Domnívám se, že tento údaj vede k vážnému zamyšlení nad příčinami vzniku poruch chování a učení a taktéž k prevenci a nápravě.

Nemohu opomenout a velmi kladně kvitovat ten fakt, že SŠ polytechnická má nadprůměrně vybavené zázemí pro žáky v řádném vyučovacím cyklu, tak i pro volnočasové aktivity. V přímo školních nebo vedlejších prostorách jsou zřízeny různé kluby a kroužky. Vybrala jsem si pouze některé pro ilustraci. Ve Školním sportovním klubu se pubescenti registrují v družstvech jako je atletika, sportovní gymnastika, stolní tenis a mnoho jiných, kde vyhráli nejméně jeden turnaj. V klubovně školy se schází Školní parlament, který každoročně vyhlašuje soutěž pro žáky o udělení „Jílovského Ámose“ – nejoblíbenější pedagog. V čele tohoto parlamentu stojí Žákovská rada, na kterou se mohou žáci obrátit se svými dotazy nebo připomínkami. Začátkem tohoto roku byl zahájen projekt „Zlepšování podmínek pro výuku technických oborů, včetně zvyšování motivace žáků ke vzdělání se v těchto oborech“. Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR. Škola pořádá i mimoškolní aktivity jako je návštěva divadla, lyžařský výcvik apod.

Když jsem se zamyslela nad počtem „vedených“ problémových žáků a to nemluvím o „nevedených“ a nad tím, co všechno škola pro svoje dospívající dělá a jak se jim věnuje, nedávalo mi to smysl. Zčásti mi to osvětlil výchovný poradce. Velký podíl na nezodpovědnosti dnešní mládeže mají rodiče, ale také školská legislativa. Nikdo

nemůže závidět kantorům jejich postavení. Žák nepřijde do školy a rodiče až po upozornění pedagogem bez problémů omluví zameškané hodiny a mnohdy ještě s výhrůžkou. Není problém, když má žák nehodnoceny vyučovací předměty v pololetí, je provedeno přezkoušení v květnu druhého pololetí atd., atd. Kam se poděla ta správná výchova rodičů k morálním hodnotám, zodpovědnosti, k autoritě učitele? Jaké pravomoci pedagog vlastně má? Nebyl by lepší Makarenkův styl? Člověk se potom nesmí divit pocitům bezmocnosti a mnohdy syndromu vyhoření. Ale na druhé straně jsou i negativa z pozice pedagoga.

4.4 Kritické faktory ve školní výchově

Tak jako jsou kritické faktory v rodinné výchově, které negativně ovlivňují potomka, tak stejně se vyskytují i kritické faktory ve školní výchově, které vyvolávají napětí mezi školou – dospívajícím – a popřípadě i rodiči.

Ve stručném přehledu jsou uvedeny pouze některé kritické faktory, které se vyskytují na středním stupni vzdělání dle doc. Langer, ale dle mého mínění se tyto prolínají na všech stupních vzdělání včetně vysokoškolského studia.

Stále více si uvědomuji, že tak jako rodič je „pouze“ člověk, tak i pedagog je „pouze“ člověk se svými klady i zápory, radostmi i bolestmi.

- Jeden z největších problémů je nedostatek znalostí psychických jevů u pubescentů. Nevhodný křik působí negativně, takže někteří jedinci se mohou dostat do stavu duševního traumatu, strachu a úzkosti, anebo do stavu agresivity proti pedagogovi.
- Jako neurotizující faktor se u některých žáků objevuje příliš rychlé tempo, a to např. v diktátech a při zkoušení a příliš vysokými učebními nároky. Dochází ke stavu napětí, překotnému rozhodování a chybným reakcím.
- Zesměšňování žáka před ostatními bývá dalším kritickým faktorem. Může být vytvořen nežádoucí odstup mezi žákem a skupinou.
- Nedostatek pedagogické velkorysosti vzniká v případech, kdy se mladistvý dopustí zdánlivě nevhodného, či nevhodného chování, nebo má jiný názor

než učitel a pedagog to pocítuje jako útok na svoji osobu a nedokáže psychologickým způsobem tento stav řešit. Vznikne reakce mající povahu msty vůči žákovi.

- Dalším kritickým faktorem bývá spravedlnost při jednání se žáky, což znamená objektivně žáky hodnotit, nerozdělovat na „dobré“ a „špatné“. Vyvarovat se vlastnímu haló efektu.
- Dalším úskalím bývá vztah pedagoga k zájmům a ideálům pubescentů, kteří někdy ctí ideály, s nimiž nemůže učitel souhlasit, protože se mu zdají z jeho pozice směšné nebo vzdálené od reality. Dochází opět ke zesměšňování ze strany pedagoga, ale tento neumí na jejich místo postavit ideály mladému člověku přijatelné.
- Učitelé, kteří nemají autoritu, postupují příliš liberálně, nic nenaučí. Dávají „zadarmo“ dobré známky.
- Dalším úskalím bývá přílišná volnost poskytovaná pubescentům. Tato tendence umožňovat mládeži přirozený vývoj neznamena však neetické a protispoločenské jednání. Chybné pojetí volnosti pak přechází v poruchy chování – problémy v chování.
- Nerespektování vhodného pedagogického odstupu. Učitel se nesmí stát rovnocenným členem žákovské skupiny, tj. není vhodné „se kamarádit“ se svými žáky. Je třeba být přítelem, ne kamarádem.¹⁵

Je důležité, aby učitel věděl, jak ho dospívající hodnotí a jaký k němu zaujímají postoj, což má význam pro sebekontrolu. Zkušený pedagog to pozná podle chování žáků, případně to vycítí z různých projevů. Někdy tyto postoje vyplývají z diskuze se žáky i s rodiči.

Důležité je diagnostikování žáků. Pedagog by se měl zaměřovat na odhalování příčin jednání dospívajících. Diagnostikování není jen popis chování žáka, ale odhalování i možných příčin. Je třeba hledat kauzální řetězce vedoucí k příčinám. Budou se pak moci lépe odstraňovat nejen nežádoucí příčiny, ale vlit i vhodný psychologický přístup a vhodné pedagogické metody pro další vývoj osobnosti.¹⁶

¹⁵ Langer, S., 2008, s. 435 - 440

¹⁶ Langer, S., 2008, s. 443

5. Šetření ve vztahu k problémům pubescentů

Tato kapitola se zabývá stanovením cílů šetření a hypotéz, charakteristikou šetřeného vzorku, způsoby šetření a použití explorativní metody, v tomto případě dotazníkové. Jsou zde shrnuty poznatky, které byly získány šetřením.

5.1 Stanovení cíle šetření a hypotéz

Cílem prováděného šetření je zjištění skutečností o rodinném a školním prostředí, výchově, vztazích mezi svými vrstevníky, vztahu k alkoholu a návykovým látkám a druhu problémů pubescentů. V konečné fázi o zjištění skutečnosti, zda rozdílné rodinné prostředí (rodina úplná a neúplná), ze kterého pubescenti pocházejí, má vliv na rizikové oblasti dospívajících. Podpůrnými oblastmi k provedení mého šetření jsou zjištění skutečností o zdravotním stavu, sociální zdatnosti, duševním zdraví a pracovní adaptaci pubescentů.

Na základě výše uvedeného cíle šetření jsem stanovila následující **hypotézy**:

- H1: Předpokládám, že jedinci, kteří mají větší sklon k problémovému chování pocházejí převážně z rodin neúplných.*
- H2: Předpokládám, že jedinci pocházející z neúplných rodin mají větší sklon k užívání návykových látek a alkoholu než jedinci z rodin úplných.*
- H3: Předpokládám, že jedinci pocházející z neúplných rodin mají větší problémy v rodině než jedinci z rodin úplných.*
- H4: Předpokládám, že jedinci pocházející z neúplných rodin mají větší problémy ve škole než jedinci z rodin úplných.*

Součástí šetření je ověření teoretických poznatků a stanovených hypotéz.

5.2 Charakteristika šetřeného vzorku

Vzorek pro provedení šetření tvoří 38 náhodně vybraných respondentů – žáků SŠ polytechnické v Brně, kdy z celkového počtu 30 (78,9%) respondentů žije v rodině úplné a 8 (21,1%) respondentů v rodině neúplné. Jsem si vědoma toho, že uvedený počet respondentů není svým malým rozsahem určený k tomu, aby z něho byl objektivně stanoven kvalifikovaný výsledek. Jedná se mi pouze o snahu bližší specifikace vzniku problémů, která směřuje k výchově dospívajících z úplných a neúplných rodin. Vždyť, jak je již uvedeno na začátku bakalářské práce, rodina byla, je a bude základní jednotkou společnosti, a proto jsem si chtěla ověřit efektivnost rodinné výchovy a dalších parametrů ve vztahu k chování pubescenta. Šetření bylo prováděno na SŠ polytechnické v Brně v měsících leden - únor 2009.

5.3 Způsob šetření a použití explorativní metody

Vlastní šetření jsem prováděla explorativní metodou, dotazníkovou technikou, pomocí které lze oslovit, v současné chvíli pro tuto práci, určitý počet respondentů a získat tak množství dat, z něhož lze zjistit základní tendence vazeb mezi jednotlivými oblastmi. Problematictější je validita takto získaných údajů, neboť respondent nemusí odpovídat vždy pravdivě. Dotazník je subjektivní, věrohodnost dat může být ovlivněna kvalitou vztahu, důvěrou respondenta, názory druhých, které respondent přijal apod. Použila jsem dotazník anonymní, jehož výhoda spočívá v uvolněnějším odpovídání bez obav ze zneužití údajů. Dotazníkové oblasti jsou vytvořeny z otázek, které se vztahují k šetřené problematice za účelem získání odpovědí, z nichž je následně možné si ověřit předem stanovené hypotézy. V dotazníku je použito uzavřených otázek, pro něž je charakteristická nabídka variant odpovědí, kdy respondent si jednu z nabídnutých variant vybere. Domnívám se, že formulace otázek je srozumitelná a jasná pro všechny respondenty. Získané údaje jsem zpracovala a vyhodnotila dle Prim. MUDr. Karla Nešpora, CSc. a PhDr. Ladislava Csémyho – „Dotazník pro dospívající“.

Dotazník identifikuje nejen možné problémové oblasti jako je chování, škola, návyková látka (droga, alkohol), rodinné prostředí, vztahy s vrstevníky, ale i oblasti, kde je pubescent poměrně úspěšný. Z nich může čerpat sebedůvěru a je třeba je chránit před možným vznikem negativních vlivů.

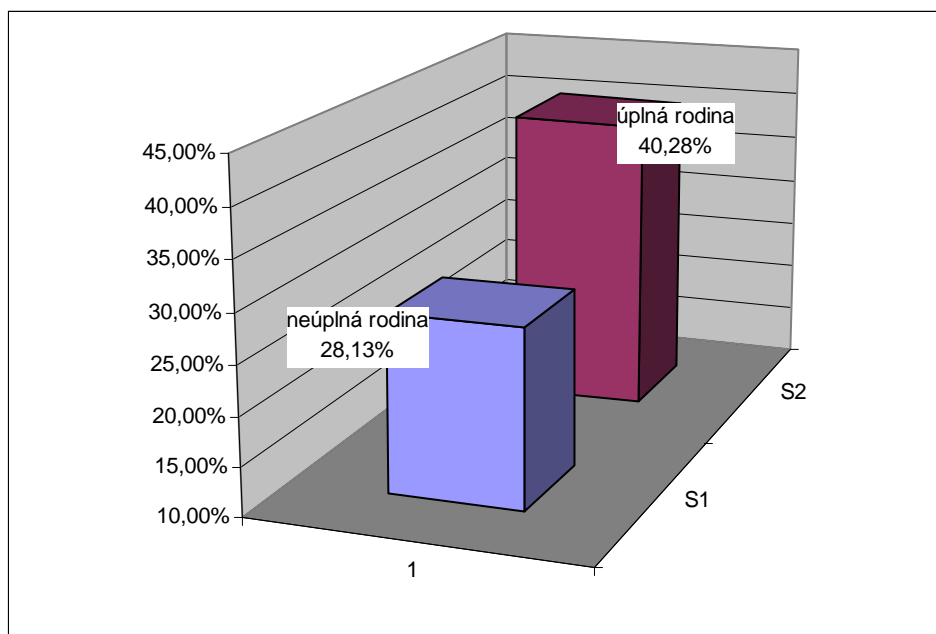
Skutečnosti související s danou problematikou zjišťované dotazníkem.

Ve sledovaných oblastech v rozmezí 1 – 10 jsem se snažila o procentuální vyhodnocení dané tematiky v poměru respondent z neúplné rodiny a respondent z rodiny úplné a to z hlediska vzniku problémů a problémového chování. Byl sečten počet souhlasných odpovědí (tj. problémových) za každou oblast, kdy při převedení na procenta vznikl koeficient vzniku možných problémů.

1. oblast - VOLNÝ ČAS A REKREACE

Účelem této oblasti je posoudit příčiny jak z hlediska materiálních okolností, tak životního stylu rodiny, nedostatku kvalitních přátel apod.

Rodina	Počet souhlasných odpovědí	Podíl %
úplná	145	40,28
neúplná	27	28,13

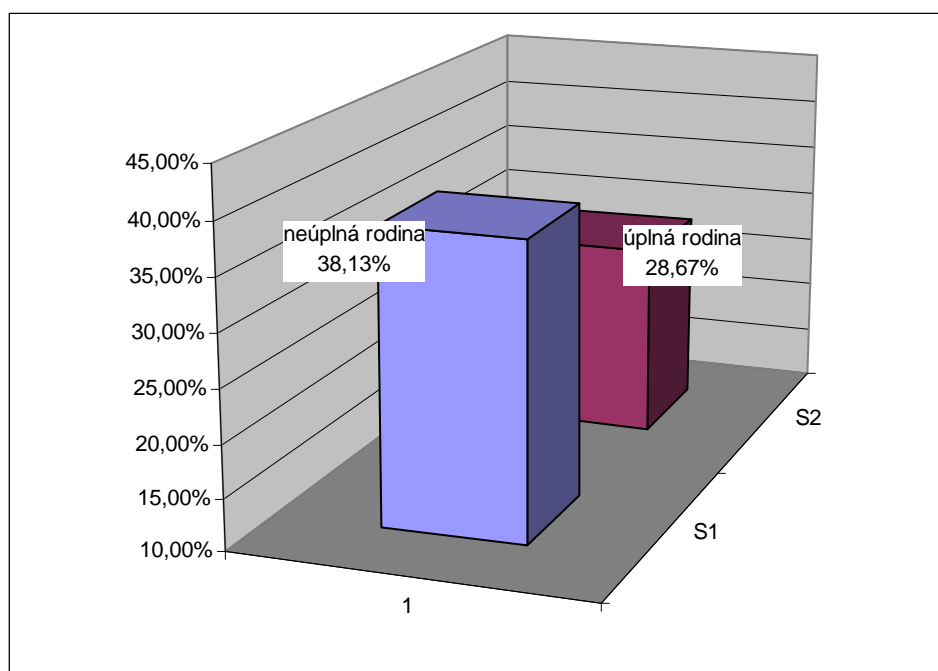


V této oblasti je potřebná častá intervence na úrovni rodiny s cílem, aby dospívající trávil více času s rodinou nebo příbuznými. Zvláště je potřebné se zaměřit na kvalitní zájmy a záliby s přihlédnutím ke specifickým možnostem a orientaci pubescenta. Je zajímavé, že nám výslednice ukazuje na problémy spíše v úplné rodině, kdy jsem předpokládala možnosti jak materiální, tak i volnočasové mnohem příznivější pro angažovanost v organizacích pro dospívající s pozitivním programem jako jsou sportovní kluby, skauting, modelářství apod. V tomto směru by bylo prospěšné i zařazení vhodných nepovinných předmětů.

2. oblast - CHOVÁNÍ

Tato oblast se zabývá diferenciální diagnostikou poruch chování s možností spolupráce s psychologicko-pedagogickou poradnou či jiným zařízením.

Rodina	Počet souhlasných odpovědí	Podíl %
úplná	172	28,67
neúplná	61	38,13

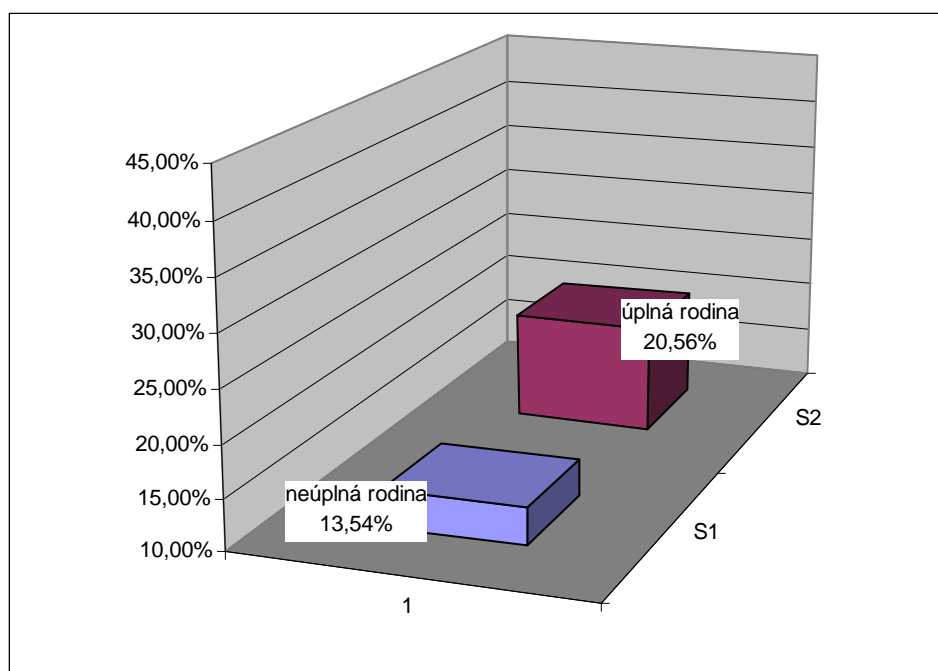


Zde je velmi potřebná intervence na úrovni rodiny, pokud problémy v této oblasti souvisejí s její dysfunkcí nebo také vyskytujícími se negativními modely v rodině. Doporučuje se nácvik sociálních dovedností, relaxační trénink jako prostředek lepší sebekontroly, vhodnější způsoby odreagování. Vyhnout se přehnané kritice, pokud možno chránit sebevědomí dospívajícího. Z uvedeného grafického znázornění jasně vyplývá, že respondenti žijící v neúplné rodině mají daleko větší sklon k problémovému chování. Předpokládám, že chybí většinou přirozená autoritativní osoba, důsledná kontrola a finanční prostředky k umožnění pozitivních programů.

3. oblast – ZDRAVOTNÍ STAV

Tato oblast je zaměřena na znalost kvalitní lékařské péče, informacích o udržování zdraví a otázky životního stylu. V této oblasti hraje významnou roli jak rodič, tak i učitel, aby jedince seznámil a poučil o uvedené problematice v plném rozsahu.

Rodina	Počet souhlasných odpovědí	Podíl %
úplná	74	20,56
neúplná	13	13,54

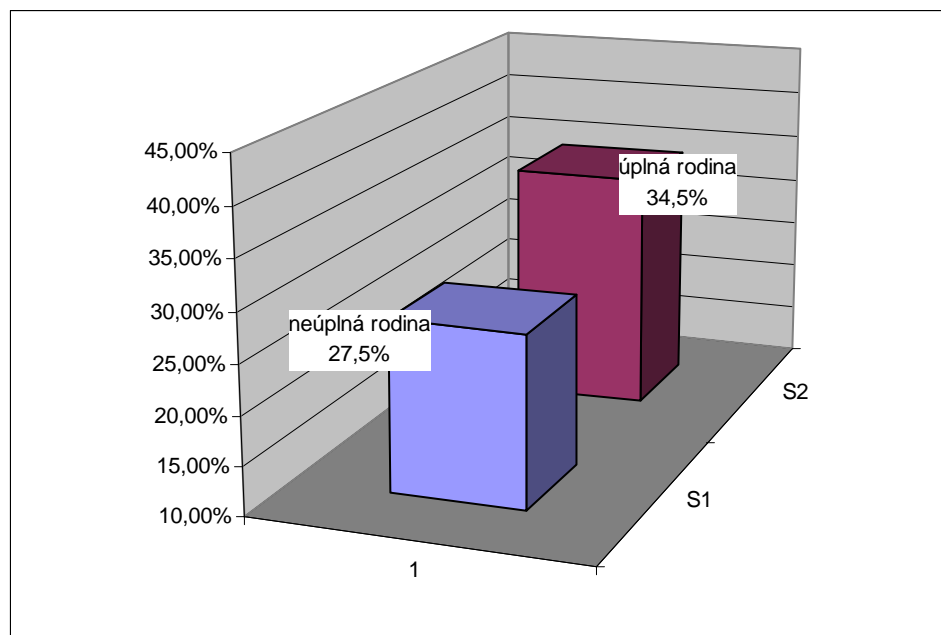


Otázku tělesného zdraví a nemoci nemůžeme většinou ovlivnit u jedinců z úplných a ani z neúplných rodin. Může se jen lépe napomoci uplatnění „nemocného“ jedince v životě i přes případné zdravotní problémy. Není od věci, ba naopak někdy velmi užitečné, taktně informovat spolužáky o příslušném zdravotním problému daného jedince. Mnohdy se tak vyřeší nevhodné chování vůči inkriminovanému jedinci a taktéž lepší přijmutí do kolektivu.

4. oblast – DUŠEVNÍ ZDRAVÍ

V této oblasti se odráží posouzení stavu duševního zdraví a to vyšetřením dorostovým psychiatrem nebo psychologem a toto pouze v případě, že se vyskytne podezření na duševní poruchu.

Rodina	Počet souhlasných odpovědí	Podíl %
úplná	207	34,5
neúplná	44	27,5

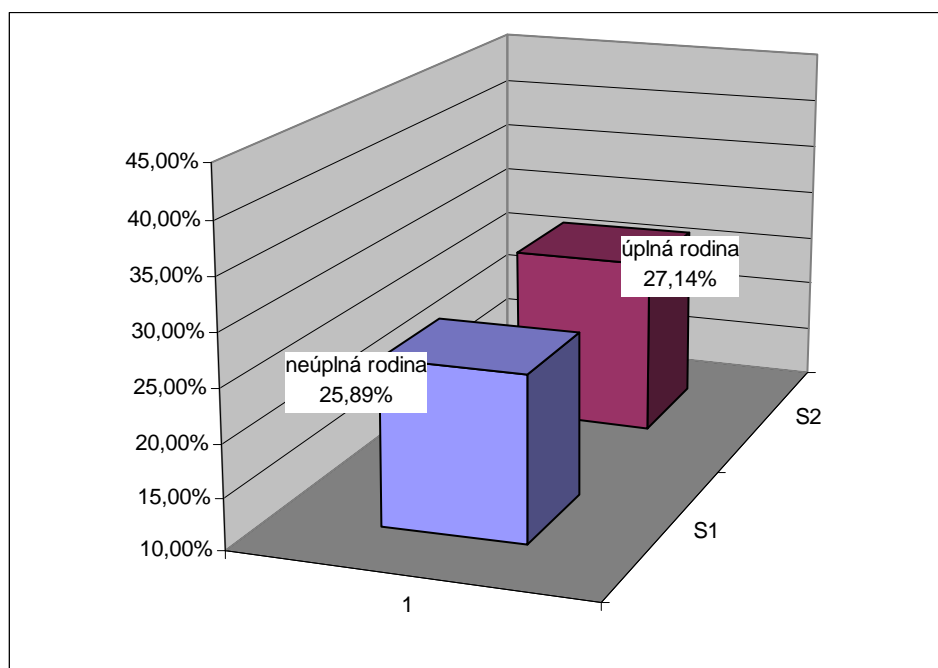


Duševní poruchy často souvisí s jinými oblastmi, nejčastěji s rodinným systémem. Doporučují se nefarmakologické postupy jako je psychoterapie, relaxační techniky, tělesná cvičení. Pokud je příčinou problémů nadměrný nebo dlouho trvající stres, musí se snížit míra zátěže na dospívající organismus. Z grafického znázornění vyplývá, že větší duševní zatížení mají respondenti z úplných rodin. Zda jde o větší zodpovědnost, nebo obavy z neúspěchu atd., nedovedu relevantně posoudit.

5. oblast – SOCIÁLNÍ ZDATNOST

Tato oblast napomáhá posouzení příčiny malé sociální zdatnosti. Do popředí se dostává nácvik sociálních, komunikačních a asertivních dovedností – ocenění, pochvala druhých.

Rodina	Počet souhlasných odpovědí	Podíl %
úplná	805	26,83
neúplná	207	25,87

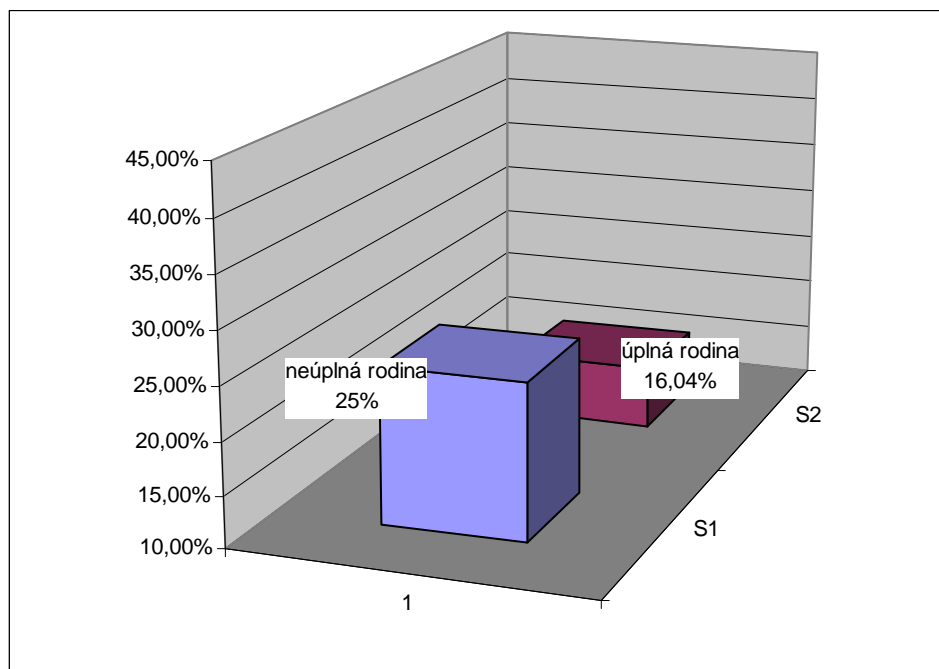


Zjišťuje se zde volba vhodných přátel, úprava životního stylu a vyvážení životní orientace. Lze využít i zpětnou vazbu ze strany vrstevníků při zvyšování sociální zdatnosti. Při zadání zvládnutelných úkolů jejich splnění kladně ocenit, což přispěje ke zvýšení sebedůvěry. Důležité je poskytování pozitivní zpětné vazby za pokroky v této oblasti ze strany rodiny. V grafickém znázornění vidíme, že respondenti z úplných i neúplných rodin jsou v sociální zdatnosti na přibližně stejné úrovni.

6. oblast – RODINNÝ SYSTÉM

Výsledky této oblasti nám vypovídají o situaci v rodině, o posouzení potřeby spolupráce s rodinou, o výchovném poradenství poskytované rodičům. Někdy je třeba alespoň rodiče varovat a sledovat, jak se bude situace vyvíjet.

Rodina	Počet souhlasných odpovědí	Podíl %
úplná	77	16,04
neúplná	32	25

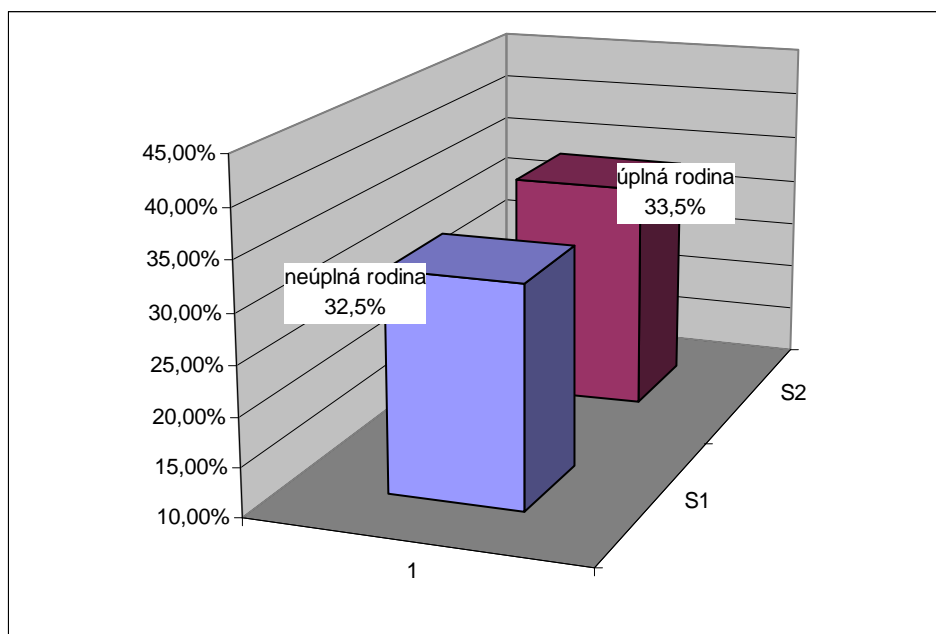


Pokud jsou zjištěny narušené vztahy v rodině, které vedou k problémovému chování jedince, nevhodný přístup k výchově a celkově k jedinci, ve většině případů se přistupuje k rodinné terapii, kdy rodina musí s touto souhlasit. Někdy je nutné uvažovat i o pomoci v širším kruhu rodinném až po kontakt příslušných institucí. Na tomto grafickém znázornění se výrazně odráží problémy u respondentů z neúplných rodin, kdy např. užívání návykových látek u rodičů, nevědomost, kde se potomci nacházejí a časté hádky nejsou ojedinělé.

7. oblast - ŠKOLA

Tato oblast je zaměřena na diagnostiku neprospěchu - nevhodné podmínky doma pro přípravu, poruchy pozornosti, dyslexie, nižší intelektová úroveň a v neposlední řadě rodinné problémy nebo problémy ve škole vztahového rázu atd.

Rodina	Počet souhlasných odpovědí	Podíl %
úplná	201	33,5
neúplná	52	32,5

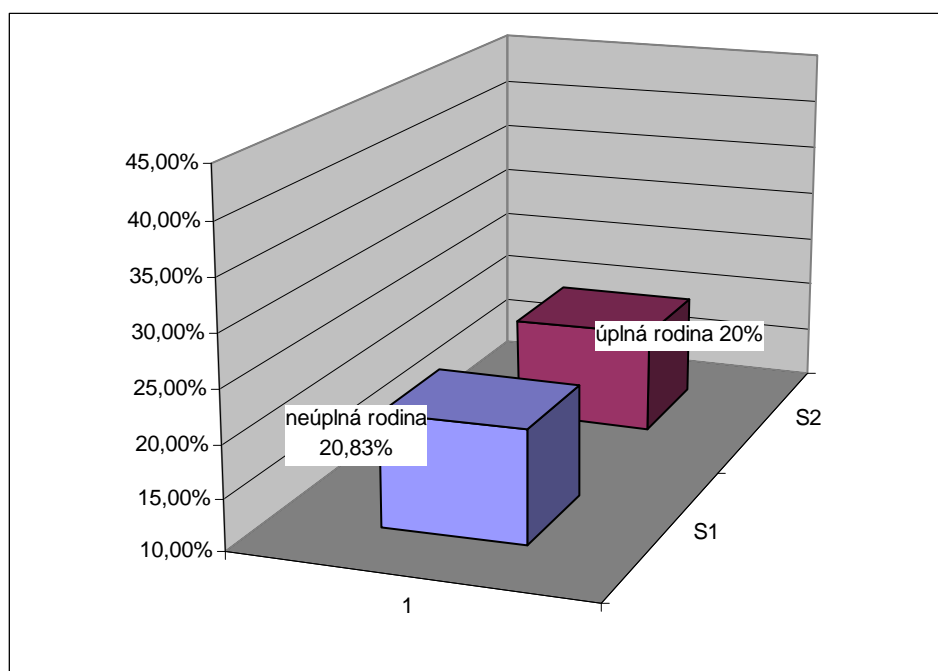


V této oblasti je vhodné zvýšit pomoc při učení a to zejména motivací k učení. Hledat pozitiva a cesty, jak chránit sebevědomí dospívajícího a nezhoršovat jeho postavení mezi vrstevníky. Oceňovat jeho činnost v oblastech, kde je relativně úspěšný. Velmi nutná je spolupráce rodiny a pedagogů. Intenzívně uvažovat o způsobech, jak dítě lépe integrovat v kolektivu třídy, jak zlepšit možný problémový vztah s určitým učitelem nebo s vrstevníky, jak zlepšit komunikaci mezi rodinou a školou. Procentuální podíl v tomto grafickém znázornění není až tak diametrálně rozdílný, ať se jedná o respondenty z úplných nebo neúplných rodin. Vztah ke školnímu prostředí a problémům, k tomuto prostředí se vztahujících, je u obou skupin skoro stejný.

8. oblast – PRACOVNÍ PŘÍZPŮSOBENÍ - ADAPTACE

Tato oblast se zabývá poradenstvím při volbě zaměstnání s ohledem na specifické možnosti a zájmy, nácvikem sociálních a pracovních dovedností a efektivní komunikací v pracovním prostředí.

Rodina	Počet souhlasných odpovědí	Podíl %
úplná	72	20
neúplná	20	20,83

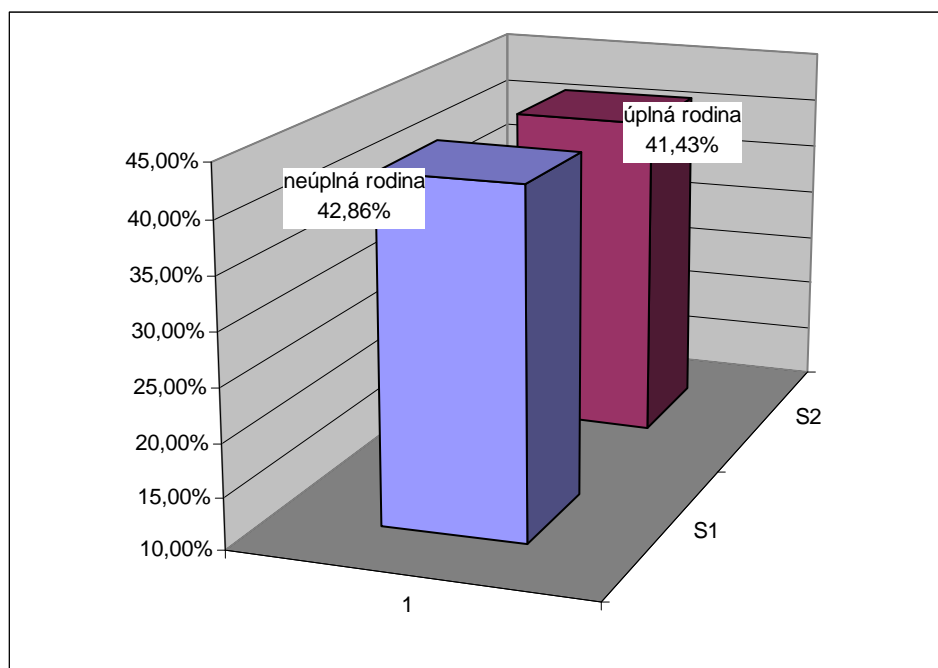


Uvedené výsledky nejsou, dle mého mínění, zcela vypovídající jelikož dospívající z neúplných rodin jsou mnohem častěji zapojeni anebo se musí zapojit do pracovního procesu ať už čistě pouze z ekonomických důvodů nebo skloubením odpovědnosti k rodině (nápodoba rodiče, sourozenci) a finanční pomocí (8 respondentů z 8). Dospívající z úplných rodin mnohem méně přichází do styku s pracovním procesem v době studia (25 respondentů ze 30). Zřejmě není potřeba finanční pomoci a ani nápodoby rodičů.

9. oblast – VZTAHY S VRSTEVNÍKY

Tato oblast je u dospívajících velmi důležitá. Při volbě rizikových přátel a známých je nutno uvažovat o důvodech „potřeby“ nevhodné společnosti a způsobech, jak se od nich odpoutat. Při nedostatečné síti sociálních vztahů posoudit příčiny a zařadit nácvik sociálních dovedností a komunikace za pomoci odborníků.

Rodina	Počet souhlasných odpovědí	Podíl %
úplná	174	41,43
neúplná	48	42,86

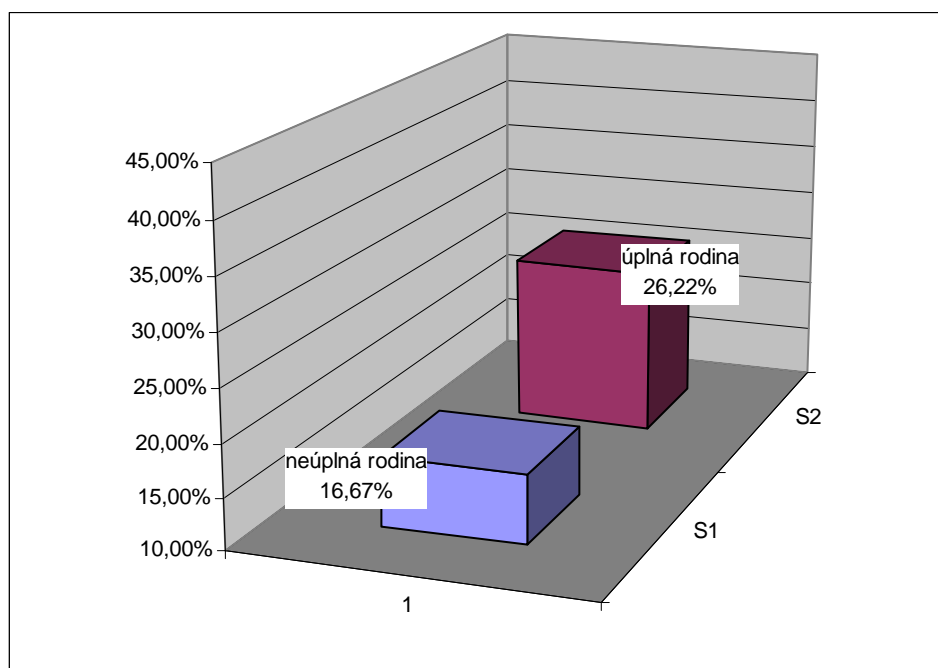


Příčinou styku s rizikovými přáteli může být neutěšená situace v rodině, kdy jedinec hledá pochopení jinde, mnohdy na nesprávném místě. Východiskem ze situace je odpoutání se od rizikové party, někdy i za cenu změny prostředí. Nastartovat zdravější životní styl, předcházet nudě, zapojit do aktivit s pozitivním dopadem, čelit sociálnímu tlaku a naučit se dovednosti odmítání. V dnešní společnosti, dle grafického znázornění, není výrazný rozdíl v tom, zda dítě vyrůstá v úplné, či neúplné rodině. Sklon „vyrovnat se“ tzv. kamarádům s negativními postoji je vcelku srovnatelný.

10. oblast – NÁVYKOVÉ LÁTKY (drogy, alkohol)

Tato oblast posuzuje stav a možná rizika při užívání drog a alkoholu. Je zde nutná spolupráce školy s rodinou, pokud je to jen trochu možné. Dohodnout určitá pravidla vzájemného soužití a opatření v případě jejich dodržování nebo nedodržování. Poskytnout relevantní informace o riziku užívání těchto látek, snížení dostupnosti apod.

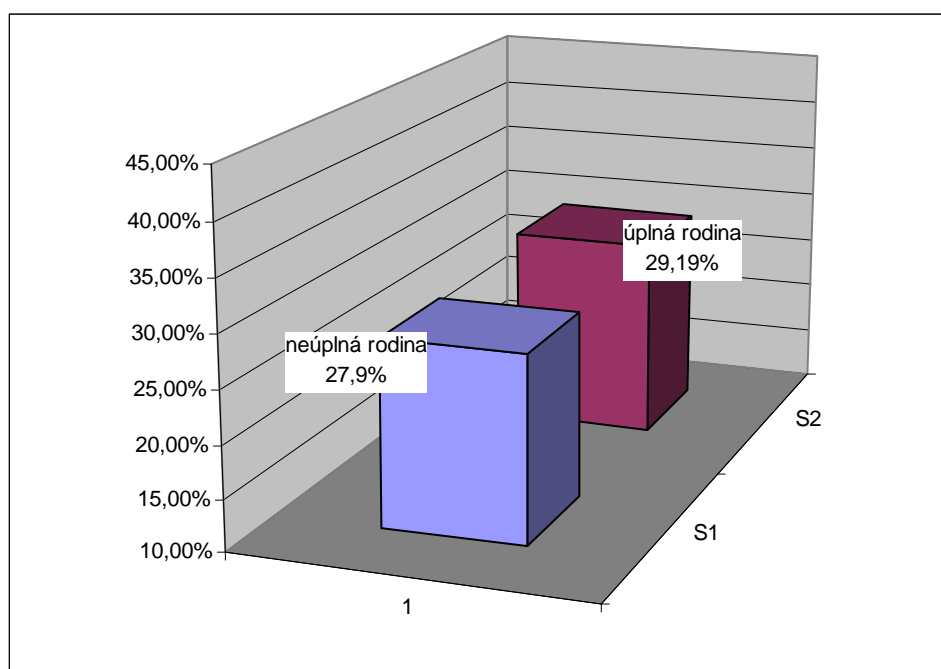
Rodina	Počet souhlasných odpovědí	Podíl %
úplná	118	26,22
neúplná	20	16,67



Při zjištění nebo jen podezření na užívání návykových látek je třeba hledat motivaci „proč“ a hledat k nim alternativy. Někdy je užitečná změna prostředí a předání informací o možnostech léčby. Je vhodné, aby si dospívajících všímali nejen rodiče, pedagogové, ale i okolní dospělí. Není „žalování“, když třeba i na podezření z užívání návykových látek upozorní rodiče nebo školu. Tento grafický poměr mě velmi udivil, jelikož jsem předpokládala, že respondenti z neúplné rodiny spíše inklinují k negativním postojům z důvodu vyrovnání se vrstevníkům, malé autority rodiče, nedůsledné výchově a kontrole.

11. oblast – POROVNÁNÍ

Rodina	Počet souhlasných odpovědí	Podíl %
úplná	1 354	29,19
neúplná	346	27,9



V této oblasti jsem se zaměřila na porovnání celkového problémového indexu ve vztahu ke vznikům problémů u respondentů z úplných a neúplných rodin. Výsledek mě překvapil, jelikož jsem se nedomnívala, že při celkovém problémovém indexu bude u respondentů z neúplných rodin zaznamenán pozitivnější výsledek.

5.4 Shrnutí poznatků získaných šetřením

Úvodní část šetření jsem prováděla u náhodně vybraných 38 respondentů. Zjistila jsem, kolik jedinců žije v úplné rodině a kolik v rodině neúplné. Výsledek šetření ukázal, že 78,9 % (30) respondentů žije v rodině úplné a 21,9 % (8) respondentů žije v rodině neúplné. Z těchto získaných údajů jsem dále vytvořila dvě na sobě nezávislé skupiny, ze kterých jsem procentuálním výčtem (souhlasné odpovědi = problémové) odvodila vznik možných problémů vztahujících se k určité oblasti.

V oblasti, která je zaměřena na celkové **chování** jsem předpokládala, že větší problémy v chování mají respondenti, kteří žijí v rodině neúplné, než respondenti, kteří žijí v rodině úplné. Zjistila jsem, že problémy s chováním má 38,13% respondentů z neúplných rodin a 28,67% respondentů z rodin úplných.

Uvedené výsledky potvrzují hypotézu č. 1.

V následující fázi šetření jsem se zaměřila na oblast, která nám odhaluje sklony k užívání **návykových látek a alkoholu** a tím, dle mého mínění, i větší sklon k problémovému chování. Podle pilotní studie MUDr. Nešpora a PhDr. Csémyho koreluje vysoký skóre v 10. oblasti „návykové látky“ nejvíce s problémy ve škole a vysokým skórem v oblasti vrstevníci (v mém šetření je pubescent z neúplné rodiny zastoupen 42,86% a z úplné rodiny 41,43%). Jak jsem již uvedla na začátku své práce, myslím si, že hlavně užívání alkoholu, ale i drog není jednoznačně negativním prvkem výchovy v rodině i škole, ale záleží na každém jedinci, jeho morálních vlastnostech i genové zátěži a v neposlední řadě i na vlivu vrstevníků, se kterými pubescent přichází do styku. K užívání návykových látek a alkoholu má sklon 16,67% respondentů z neúplných rodin, zatímco 26,22% respondentů z rodin úplných.

Uvedené výsledky v tomto šetření nepotvrzují hypotézu č. 2.

Problémy v **rodině** jsou odlišné - zjistila jsem, že problémy v rodině má 25% respondentů z neúplných rodin a naproti tomu 16,04% respondentů z rodin úplných.

Uvedené výsledky potvrzují hypotézu č. 3.

Problémy ve škole má přibližně stejný počet respondentů u obou skupin. Respondent žijící v úplné rodině je zastoupen 33,5%, pubescent žijící v neúplné rodině zastoupen 32,5%.

Uvedené výsledky potvrzují hypotézu č. 4.

I když v některých oblastech byly zjištěné hodnoty diametrálně rozdílné, celkové procentuální vyčíslení ve vztahu problémového chování respondentů z úplné a neúplné rodiny skončilo vcelku překvapivě a to 29,19% ku 27,9% ve prospěch respondentů žijících v neúplné rodině.

Je zajímavé, že procentuální vyčíslení těchto dat v mém šetření se plně neztotožňuje s výsledkem uvedené pilotní studie. Znovu podotýkám, že moje šetření se v žádném případě nedá srovnat s výzkumem, na kterém se podílí kvalifikovaní odborníci a nemůže se brát objektivně pro populaci pubescentů. Ale i přesto si zde můžeme na druhou stranu potvrdit fakt, že získané výsledky se mohou lišit od profesionálních z mnoha příčin. Každá oblast je specifická nějakými problémy, a to z důvodů, jako jsou např. geografické, nám mohou paušalizované výsledky vyvrátit

Závěr

Cílem mojí bakalářské práce „Výchova a s ní spjaté možné problémy pubescenta na SŠ“ byla snaha o zmapování vyskytujících se problémů u jedinců žijících v úplných a neúplných rodinách, které a do jaké míry pramení z vlivu rodinné výchovy, školního prostředí, vlivu vrstevnických part na jedince a z vlivu užívání alkoholu a drog.

Určitě je snem každého rodiče, i když mnohdy pouze podvědomě, ať už v úplné anebo v neúplné rodině, mít správně vychované děti, které neinklinují k žádným „neřestem“. Někdy používají stejných výchovných metod jako jejich rodiče a prarodiče, někdy se od těchto metod odvracejí, jelikož jim byly proti mysli. Nemohu objektivně posoudit, co je správné. Každý jedinec žije v určité rodině, která má svůj řád. Jsou to určité zažitě tradice, výchovné styly a morální hodnoty a zásady. Podstatné je, aby rodiče dokázali vštípit svému potomkovi úctu jeden k druhému, respekt nejen k rodičům, sebeovládání, ale také přiměřené sebevědomí a asertivitu. Velmi důležité je, aby si rodiče soustavně uvědomovali, že jejich dítě potřebuje domov, kde je vzájemná láska a respekt a pomoc samozřejmostí. Vždyť tyto základní hodnoty si bude nést do dalšího života.

Rodina je nezastupitelným článkem výchovy, a proto problémové situace, které v rodině vznikají, negativně ovlivňují celý vývoj jedince. Není divu, když jedinec žije v rodině, kde je svědkem např. každodenních hádek rodičů, popíjení alkoholu, střídání partnerů a cítí nezájem o svou osobu ze strany rodičů, že se uchyluje k vyhledávání jemu „příjemnému“ prostředí, kterým jsou vrstevnické party. Tam najde vše, co si myslí, že mu chybí. Bohužel, většinou mylně. V těchto skupinách děti nalézají pocit uspokojení a seberealizace. Mohou se seberealizovat, když ukazují své zkušenosti a dovednosti, ale také ve většině případů se chtějí vyrovnat svým vrstevníkům v podobě užívání drog a alkoholu. Je zajímavé, že jedinci z neúplných rodin – dle šetření – **NÁVYKOVÉ LÁTKY** – mají problémový index nižší než jedinci z rodin úplných v návaznosti na skór rodinný systém a škola

Mnohdy si ani rodiče neuvědomují, že ve své, byť dobře míněné výchově, postupují zcela nevhodně. Pouze jsou velmi pracovně vytiženi – např. úspěšný manager,

dvě zaměstnání atd., aby zabezpečili rodinu - anebo jim chybí finanční prostředky na pokrytí vhodné volnočasové aktivity své dítě. Netráví s dítětem velmi potřebné společné chvíle radosti, uvolnění a sounáležitosti. Dítě je mnohdy nuceno postarat se samo o sebe. Domnívám se, že rodič je často hybným článkem k tomu, aby dítě sklouzlo na „šikmou“ plochu a potom je velmi obtížné vzniklou situaci znovu správně nastavit. Vztahy v rodině se dosti zřetelně odrazily šetření – RODINNÝ SYSTÉM -, kdy jedinci z úplných rodin mají sklony k problémovému chování v 16,04%, oproti jedincům z rodin neúplných, kteří mají sklony k problémovému chování ve 25%.

Je vesměs zákonité, že nevhodná až špatná rodinná výchova se odráží nejen v té určité malé sociální skupině, ale dále postupuje do prostředí jako je škola. I zde se šetřením – ŠKOLA - potvrdil ten fakt, že jedinci z rodin neúplných inklinují k problémům ve větším procentu a to 32,5%, než jedinci z úplných rodin – 30,9%. Rodiče často nezajímá, jak si jejich dítě vede na té, či oné škole.

Dle mého mínění jsou zažitá zastaralá názory, kdy si rodiče mylně myslí, že oni vychovávají doma a učitelé ve škole. Mnohdy není možné skloubit a dát do nějaké přijatelné roviny tento vzniklý problém. Kdo z toho těží, ale také na to doplácí, je bohužel jenom dítě.

Pedagog „na svém místě“ nejen učí, ale i vychovává. Mnohdy mají pedagogové mylnou představu o tom, proč žák není naučen, proč se tak, či onak chová. Nevšimnou si anebo nepovažují za potřebné si všimnout, proč je jedinec často zamklý, zda a proč má rozšířené zorničky apod. Není ještě zcela zažité, aby se žák obracel se svými problémy na pedagoga. Zde by se ukázalo, zda pedagog bere svoje zaměstnání jako poslání nebo pouze jako povolání.

Není pochyb o tom, že problémy dospívající mládeže byly tématem pro minulost, jsou tématem pro současnost, ale i budoucnost. Problémové chování každé další generace má odlišnou strukturu. To, co bylo považováno za nepřijatelné v polovině 20. století, to samé je v 21. století, řekla bych, již zcela akceptovatelné. Co ale hraje velmi významnou roli stále je rodina, rodinná výchova.

Moje práce určitě neslouží jako návod na výchovu, a to jak rodinnou, tak výchovu ve škole. Chtěla jsem pouze poukázat na možná rizika a problémy, které vznikají u pubescentů, a nejen u nich, na základě výchovy. Pokusila jsem se o shrnutí vlivů rodiny, vrstevnických part i školy na jedince, protože jedinec je individuální osobnost se specifickými možnostmi, problémy a specifickými způsoby jejich řešení.

Resumé

Bakalářská práce „Výchova a s ní spjaté možné problémy pubescenta na SŠ“ ve své teoretické části popisuje rodinu jako celek s rozбором funkce rodiny, ať už úplné nebo neúplné, výchovných stylů v rodině, ať už žádoucí nebo nežádoucí, a dále pak kritických faktorů v rodinné výchově.

Dále pak je popsán jedinec – pubescent, kde je uvedená obecná charakteristika dospívání, pojednání o současných pubescentech, o vlivu rodinného a vrstevnického prostředí na tyto jedince. Snaží se o poukázání na problémové chování pubescenta dnes a velmi stručně dříve.

K možným vlivům na výchovné problémy pubescenta patří i patologické jevy. Jsou charakterizovány jak na úrovni obecné, tak i rozčleněny konkrétně na alkohol a drogy s uvedením možných příčin a následků.

V další části je popsána škola jako taková, která je také úzce spjata s výchovou a problémových chováním dítěte. Práce je zaměřena na školu základní, ale hlavně na školu střední, kde se, dle mého názoru, vyskytuje nejvíce problémů v chování. Jsou zde popsány kladné, ale i kritické faktory ve školní výchově.

Empirická část je zaměřena na rozbor chování pubescentů, kteří žijí buď v úplné anebo v neúplné rodině. Dotazníková metoda, která se skládá z 10 oblastí ve vztahu k problémovému chování, byla použita na SŠ v Brně.

Anotace

Bakalářská práce „Výchova a s ní spjaté možné problémy pubescenta na SŠ“ pojednává o problematice rodinné výchovy, školy a prostředí v souvislosti s možným problémovým chováním pubescenta. Dále se zabývá vlivem patologických jevů, užíváním alkoholu a drog, ale také vlivem vrstevnických part na tyto jedince, kteří žijí v úplných i neúplných rodinách.

Klíčová slova

Výchova, pubescent, rodina, škola, prostředí, patologické jevy, alkohol, drogy, problémy v chování, úplná rodina, neúplná rodina.

Annotation

Bachelor work named „Education and connected problems of Secondary School's student“ is about questions joined with familiar education, school system and other backround connected with possible problematic behaviour of pubescent. The other intrest of work is in patologic events and in a influence of contemporaries' groups to those living in complete and incomplete families.

Keywords

Education, pubescent, family, school, backround, patologic events, alcohol, drugs, behavioral problems, complete family, in complete family.

Seznam použité literatury

- **JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L.,** *Sociální patologie*. Skripta IMS, 2005.
- **KOHOUTEK, R.,** *Sociální psychologie*. Skripta IMS, 2004.
- **KRAHULOVÁ, J., MU,** bakalářská práce 2006, *Žák s výchovnými problémy ve středním odborném učilišti*.
- **KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V.,** *Člověk – Prostředí - Výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2
- **LANGER, S.,** *Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění: Diagnostické, výchovné a profesiografické modely*. 2. vydání Hradec Králové: Kotva, 2008. ISBN 978-80-902210-0-0.
- **MATĚJČEK, Z.,** *Po dobrém, nebo po zlém?* 2. vydání Praha: Portál, 1994, ISBN 80-85282-00-3.
- **MÜHLPACHR, P.,** *Kapitoly ze sociální patologie*. Skripta IMS, 2003.
- **NAKONEČNÝ, M.,** *Úvod do psychologie*. 1. vydání Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-0993-0
- **NEŠPOR, K., CSÉMY, L.,** *Alkohol, drogy a vaše dítě*. 4. rozšířené vydání Praha: BESIP, 1997.
- **SOBOTKOVÁ, I.,** *Psychologie rodiny*. 2. přepracované vydání, Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367- 250-8
- **ŠVEC, V.,** *Pozvání do metodologie pedagogického výzkumu*. 1. vydání, Pracovní sešit. Paido, 2006. ISBN 80-7315-121-9
- **INTERNETOVÉ ZDROJE:**
www.rodina.cz,
www.prev-centrum.cz,
www.alkoholismus.zbynekmlcoch.cz
www.drogy.cz ,
www.vrstevnickeskupiny.cz.

Seznam příloh

Příloha č.1: **Dotazník**

Příloha č. 1

DOTAZNÍK

Milé zákyně a milí žáci,

dovolte mi, abych vás požádala o pravdivé vyplnění níže uvedeného dotazníku, který je zaměřen na problematiku návykových látek. Získané výsledky budou pouze pro moji potřebu a budou sumárně použity jako podklad pro zpracování mé bakalářské práce.

Tento dotazník je absolutně anonymní a proto bych vás chtěla velmi poprosit o údaje pravdivé, nikterak zkreslené.

Třeba to budete právě vy, kteří svojí upřímnou odpovědí někomu pomůžete ...

Způsob vyplnění – označte křížkem vaši odpověď.

Odpovězte, prosím, na všechny následující otázky:

Zakroužkujte „souhlasí“, nebo „nesouhlasí“, i když to nebude úplně přesné. Odpovězte podle toho, jestli je pravdivá odpověď podle vašeho názoru blíže souhlasu nebo blíž nesouhlasu. Odpovědi se týkají období posledních 12 měsíců, pokud není uvedeno jinak.

Děkuji vám za čas, který jste věnovali vyplnění dotazníku a za vaši ochotu a vstřícnost



Eva Blažíčková

DOTAZNÍK

OBLAST A	souhlasí	nesouhlasí
1. Sportuješ méně nežli vrstevníci?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2. Odcházíš večer před dny, kdy je škola nebo jiné povinnosti, z domova bez povolení?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3. Věnuješ se obvykle více než 2 hod. denně TV nebo PC hrám?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4. Nebyli rodiče na večírcích, kterých ses v poslední době účastnil/a?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5. Cvičíš méně než většina vrstevníků, které znáš?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6. Trávíš volný čas většinou tím, že se jen tak touláš s přáteli?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
7. Nudíš se většinou?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
8. Trávíš většinu volného času sám/a?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
9. Bereš alkohol nebo drogy jako způsob odpočinku?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
10. Máš ve srovnání s většinou vrstevníků méně koníčků a zájmů mimo domov?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
11. Jsi nespokojen/a s tím, jak trávíš volný čas?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
12. Unavíš se rychle při námaze?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

OBLAST B	souhlasí	nesouhlasí
1. Často prosazuješ své názory za každou cenu, třeba i nevhodně?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2. Často zdůrazňuješ, že jsi lepší než druzí?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3. Trápíš někdy zvířata nebo si na nich vyléváš zlost?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4. Často křičíš?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5. Stojíš často za svým názorem, i když tušíš, že není správný?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6. Často kleješ nebo mluvíš sprostě?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
7. Podezíráš často druhé, že ti chtějí ublížit?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
8. Úmyslně a často druhé zlobíš a děláš jim schválnosti?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
9. Míváš špatnou náladu?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
10. Působí ti výraznější obtíže jednání zejména s cizími lidmi?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
11. Vyhrožuješ druhým násilím?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
12. Mluvíš hlasitěji nežli většina tvých vrstevníků?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
13. Snadno se dáš vyvést z rovnováhy?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
14. Děláš často věci a neuvažuješ před tím o jejich následku?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
15. Děláš často riskantní nebo nebezpečné věci?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
16. Využíváš druhé lidi, když k tomu máš příležitost?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
17. Často se rozčiluješ?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
18. Trávíš většinu volného času o samotě?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
19. Utekl/a jsi z domova nebo nějakého zařízení na více než 48 hod.?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
20. Hodně ti vadí, když tě někdo kritizuje?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

OBLAST C

	souhlasí	nesouhlasí
1. Chodíš na pravidelné lékařské kontroly kvůli nějaké nemoci?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2. Stal se ti nějaký úraz nebo nehoda, jejímiž následky trpíš?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3. Trpíš nespavostí nebo naopak spíš nadměrně?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4. Přibral/a nebo jsi zhubl/a v poslední době o víc než 5 kg?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5. Máš méně energie, nežli si myslíš, že bys měl/a mít?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6. Míváš dýchací potíže nebo kašel?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
7. Máš nějaké problémy týkající se sexu nebo pohlavních orgánů?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
8. Měl/a jsi někdy sexuální kontakty s někým, kdo bere drogy?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
9. Míváš bolesti břicha nebo nevolnosti?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
10. Měl/a jsi během posledních 12 měsíců žloutenku?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
11. Trpíš nějakými jinými dlouhodobějšími bolestivými problémy?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
12. Trpíš nějakým tělesným onemocněním, které tě ve srovnání s vrstevníky omezuje nebo znevýhodňuje?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

OBLAST D

	souhlasí	nesouhlasí
1. Poškodil/a jsi někdy schválně majetek někoho jiného?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2. Kradl/a jsi opakovaně?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3. Pereš nebo hádáš se častěji než tví vrstevníci?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4. Trpíš často nedostatkem energie?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5. Nedokážeš v klidu sedět a jsi neklidný/á?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6. Snadno cítíš zklamání?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
7. Obtížně se soustřeďuješ?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
8. Často se cítíš hodně smutný/á?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
9. Okusuješ si nehty?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
10. Máš neklidný spánek?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
11. Jsi nervózní?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
12. Dostaneš snadno strach?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
13. Děláš si hodně starosti?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
14. Je pro tebe obtížné pustit věci z hlavy?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
15. Máš pocit, že se na tebe lidé dívají?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
16. Slycháš věci, které jiní lidé neslyší, slyšel/a jsi někdy „hlasy“?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
17. Myslíš, že máš nějaké zvláštní síly, které druzí lidé nemají?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
18. Míváš mezi lidmi strach?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
19. Je ti často do pláče?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
20. Míváš často tolik energie, že nevíš, co s ní udělat?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

OBLAST E	souhlasí	nesouhlasí
1. Jsi mezi vrstevníky málo oblíbený/á?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2. Jsi většinou nespokojen/a s tím, jak se zapojuješ do toho, co dělají kamarádi nebo kamarádky?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3. Je pro tebe těžké nacházet ve skupině neznámých lidí přátele?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4. Využívají tě druzí ke svým zájmům?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5. Bojíš se hájit vlastní zájmy?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6. Je pro tebe hodně těžké požádat druhé o pomoc?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
7. Vrstevníci tě snadno ovlivňují?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
8. Baví tě spíše společnost starších než společnost vrstevníků?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
9. Děláš si často starosti, jak to, co děláš, bude působit na druhé?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
10. Dělá ti těžkosti hájit svůj názor?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
11. Dělá ti těžkosti odmítat druhým?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
12. Cítíš se nepříjemně, když tě někdo chválí?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
13. Vnímají tě druzí jako málo přátelského/kou?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
14. Když mluvíš s druhými, vyhýbáš se často pohledu na ně?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

OBLAST F	souhlasí	nesouhlasí
Pokud jsi nebyl/a poslední rok s rodinou ve styku a nemáš o ní zprávy, odpověď za předchozí období.		
Jestliže není možné ani to, tuto oblast vynech.		
1. Žiješ v rodině úplné (matka, otec, pěstouni, popř. sourozenci)?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2. Žiješ v rodině neúplné (buď jen matka nebo otec, pěstoun, popř. sourozenci)?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3. Stalo se, že někdo z užší rodiny (rodiče, sourozenci) si vzal drogy?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4. Stalo se, že by se někdo z rodiny opil takovým způsobem, že by z toho měl problémy v rodině, v práci nebo s přáteli?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5. Byl někdo z blízké rodiny během tvého života uvězněn?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6. Často se s rodiči nebo pěstouny hádáš a při tom na sebe křičíte?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
7. Bývá rodina zřídka pohromadě?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
8. Rodiče nebo pěstouni neví, co se ti líbí a co ne?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
9. Neexistují ve tvé rodině jasná pravidla, co můžeš a co ne?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
10. Nevědí rodiče nebo pěstouni, co si doopravdy myslíš o věcech, které jsou pro tebe důležité?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
11. Hádají se rodiče nebo pěstouni často?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
12. Nevědí často rodiče nebo pěstouni, kde jsi a co děláš?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
13. Bývají rodiče nebo pěstouni většinou mimo domov?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
14. Máš pocit, že se o tebe rodiče nebo pěstouni nestarají?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
15. Jsi nespokojen/a s uspořádáním svého života?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
16. Necítíš se doma bezpečně?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
17. Bijí tě doma často?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
18. Trpí nebo trpěl někdo z rodičů nebo pěstounů vážnou duševní chorobou?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

OBLAST G	souhlasí	nesouhlasí
1. Školu nemáš rád/a?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2. Těžko se ve škole nebo při učení soustřeďuješ?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3. Máš podprůměrné známky?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4. Chodíš za školu častěji nežli dva dny v měsíci?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5. Máš často zameškané hodiny?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6. Uvažoval/a jsi vážně o tom, že ze školy odejdeš?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
7. Stává se často, že nenapíšeš úkoly?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
8. Jsi ve třídě často ospalý/á?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
9. Přicházíš často na hodiny pozdě?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
10. Změnil/a jsi ve škole přátele ve srovnání s předchozím rokem?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
11. Cítíš se ve škole podrážděný/á a rozrušený/á?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
12. Nudíš se ve škole?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
13. Zhoršil se tvůj školní prospěch?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
14. Cítíš se ve škole fyzicky ohrožován/a?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
15. Propadl/a jsi někdy v životě?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
16. Cítíš se během mimoškolních aktivit nebo v zájmových kroužcích nevíтанý/á?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
17. Vynechal/a jsi někdy školu nebo jsi přišel/a pozdě kvůli alkoholu nebo drogám?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
18. Měl/a jsi někdy ve škole problémy kvůli alkoholu nebo drogám?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
19. Stalo se, že alkohol nebo droga ti zabránily napsat úlohu nebo se připravit do školy?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
20. Stalo se někdy v životě, že tě z nějaké školy vyloučili?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

OBLAST H	souhlasí	nesouhlasí
Jestliže jsi nikdy žádnou placenou práci nebo brigádu (znamená totéž) nedělal/a, tuto oblast vynech.		
1. Měl/a jsi nějakou placenou práci a propustili tě z ní předčasně?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2. Přestal/a jsi do nějaké práce prostě chodit?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3. Při hledání práce potřebuješ pomoc druhých?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4. Chodil/a jsi často do práce pozdě nebo jsi vynechal/a práci úplně?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5. Bylo pro tebe těžké dokončovat pracovní úkoly?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6. Vydělal/a jsi někdy peníze nezákonným způsobem?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
7. Vzal/a sis někdy v práci alkohol nebo drogy?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
8. Propustili tě někdy z práce kvůli alkoholu nebo drogám?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
9. Měl/a jsi někdy problémy s nadřízenými?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
10. Chodil/a jsi někdy do práce proto, abys měl/a peníze na alkohol nebo drogy?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
11. Měl/a jsi v práci konflikty nebo problémy se spoluzaměstnanci?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
12. Ještě nevíš, jaké práci by ses chtěl/a v budoucnu věnovat?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

OBLAST	CH	souhlasí	nesouhlasí
1.	Pije některý z tvých přátel pravidelně alkohol nebo bere drogy?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2.	Dává nebo prodává některý z přátel drogy vrstevníkům?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3.	Švindluje někdo z přátel při písemkách ve škole nebo podvádí v zaměstnání?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4.	Nemají rodiče tvoje kamarády rádi?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5.	Měl někdo z tvých přátel problémy se zákonem?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6.	Je většina tvých přátel starších než ty?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
7.	Chodí tvoji přátelé často za školu nebo žádnou školu nenavštěvují a ani nechodí do práce?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
8.	Nebaví přátele večírky, kde se nepodává alkohol nebo kde nejsou drogy?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
9.	Přinesli přátelé na nějaký večírek během posledních 12 měsíců alkohol nebo drogy?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
10.	Ukradli přátelé něco v obchodě nebo úmyslně poškodili cizí majetek během posledních 12 měsíců?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
11.	Patříš do party, která se zabývá něčím nezákonným?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
12.	Trápí tě v současnosti nějaký problém, který máš s přítelem/kyní?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
13.	Nemáš žádného přítele/kyni, které/mu by ses mohl/a svěřit?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
14.	Máš v porovnání s vrstevníky málo přátel?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

OBLAST	I	souhlasí	nesouhlasí
1.	Cítil/a jsi někdy silnou touhu nebo přání po alkoholu, nebo drogách?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2.	Stalo se ti někdy, že jsi musel/a zvyšovat množství alkoholu nebo drog, abys dosáhl/a účinku, ke kterému ti dříve stačilo menší množství?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3.	Měl/a jsi někdy pocit, že pití alkoholu nebo braní drog přestáváš ovládat?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4.	Měl/a jsi někdy pocit, že jsi na alkoholu nebo drogách závislý/á?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5.	Stalo se ti někdy, že jsi utratil/a příliš mnoho peněz za alkohol nebo drogy? a přišel/ jsi tak o jiné aktivity, věci, hodnoty?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6.	Stalo se ti někdy, že jsi pod vlivem alkoholu nebo drog něco nedodržel/a např. byl/a jsi přes zákaz v noci mimo domov, porušil/a zákon apod.?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
7.	Mění se ti často vlivem alkoholu nebo drog nálada z velmi šťastné do velmi smutné?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
8.	Měl/a jsi někdy úraz pod vlivem alkoholu nebo drog?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
9.	Ublížil/a jsi někdy někomu nechtěně pod vlivem alkoholu nebo drog?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
10.	Stalo se ti někdy, že ses pod vlivem alkoholu nebo drog vážně pohádal/a s přáteli nebo s někým z rodiny?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
11.	Měl/a jsi někdy kvůli alkoholu nebo drogám problémy s přáteli, kteří takové věci odmítají?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
12.	Měl/a jsi někdy odvykací potíže (abst'ák) po vysazení alkoholu nebo drog?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
13.	Stalo se ti někdy, že sis později nepamatoval/a, co jsi dělal/a?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
14.	Chlubil/a ses nebo předváděl/a, kolik alkoholu vydržíš?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
15.	Dělá ti problémy se nenapít, nevzít alkohol nebo drogy?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>